ŽUPA ZABOK

CRKVA, KAPELA, POKLONCI i RASPELA

UVOD

Svaki kraj ima svoju povijest. Ona se čuva u starim knjigama, dokumentima, fotografijama i pričama koje se prenose s naraštaja na naraštaj. No dio te povijesti zapisan je i u prostoru koji nas okružuje – u crkvama, kapelama, pokloncima, raspelima, grobljima i drugim vjerskim obilježjima. Ona su svjedoci vremena, vjere i života ljudi koji su prije nas živjeli na ovim prostorima.

Takvu bogatu baštinu čuva i Župa svete Jelene Križarice u Zaboku. Njezina povijest povezana je s nastankom i razvojem Zaboka, njegovih naselja, obitelji i običaja. Tijekom stoljeća mijenjali su se izgled mjesta, način života i svakodnevne potrebe stanovništva, ali vjera je ostala važan dio života mnogih naraštaja.

Središte župnoga života oduvijek je bila crkva. U njoj su se vjernici okupljali na svetim misama, primali sakramente, slavili blagdane i molili u teškim životnim trenutcima. U crkvi su krštena djeca, sklapani brakovi i održavani posljednji ispraćaji. Ona je bila mjesto susreta, zajedništva i duhovne potpore.

Povijest zabočke župe posebno je povezana sa svetom Jelenom Križaricom, kojoj je posvećena župna crkva. Prema kršćanskoj predaji, sveta Jelena bila je majka rimskoga cara Konstantina Velikoga, a njezino se ime povezuje s pronalaskom Kristova križa u Jeruzalemu. Zato je u kršćanskoj umjetnosti često prikazana s križem u rukama. Njezin lik i štovanje podsjećaju na vjeru, ustrajnost i poštovanje prema Kristovoj žrtvi.

Najstarija poznata župna crkva nalazila se na današnjem Popovu brijegu. Ondje su se stoljećima okupljali zabočki župljani, a oko crkve nalazilo se i groblje. S vremenom je stara crkva dotrajala, pa je izgrađena nova župna crkva, koja je postala središte vjerskoga života Zaboka. U njezinu nastanku, opremanju i održavanju sudjelovali su župnici, plemićke obitelji, dobročinitelji i brojni vjernici. Uz župnu crkvu važnu su ulogu imale i kapele. One su nastajale u pojedinim naseljima kako bi stanovnici imali mjesto za molitvu i bogoslužje bliže svojim domovima. Neke su podizane zahvaljujući darovima plemićkih obitelji, a druge zajedničkim trudom mještana. Posvećivane su Isusu Kristu, Blaženoj Djevici Mariji i svecima kojima su se ljudi obraćali za pomoć i zagovor.

Posebno mjesto u zabočkoj vjerskoj baštini zauzima kapela svetoga Antuna Padovanskoga u Grabrovcu. Njezina povijest svjedoči o dugoj tradiciji štovanja toga sveca, ali i o povezanosti stanovnika okolnih naselja s vlastitim bogoslužnim prostorom. Uz kapelu je nekada postojalo i groblje, što pokazuje koliko je bila važna u životu tamošnjih vjernika.

Osim crkve i kapela, po zabočkim naseljima podizani su brojni poklonci. To su male vjerske građevine, najčešće uz ceste, raskrižja, seoske putove ili u blizini kuća. U njima su postavljani kipovi, slike svetaca i druga sveta obilježja. Poklonci nisu služili samo kao ukras prostora. Bili su mjesta na kojima bi prolaznici zastali, prekrižili se, kratko pomolili ili zapalili svijeću.

Njihova je gradnja često bila povezana s osobnim zavjetima, zahvalnošću za primljenu pomoć, obiteljskim događajima ili željom da se određenome mjestu podari vjersko obilježje. Neki su poklonci nastali prije više stoljeća, dok su drugi podignuti ili obnovljeni u novije vrijeme.

Među njima posebno je zanimljiv poklonac svetoga Martina u Zaboku, čiji počeci sežu u prvu polovicu 18. stoljeća. Njegova povijest govori o vremenu kada su mala seoska svetišta bila važan dio svakodnevice. U Grabrovcu, Grdencima, Jakuševcu, Tisanić Jarku i drugim dijelovima zabočkoga kraja sačuvani su ili obnovljeni poklonci koji svjedoče o različitim oblicima pučke pobožnosti.

Jednako su prepoznatljiva i raspela, koja se mogu vidjeti uz putove, na raskrižjima, brežuljcima i drugim istaknutim mjestima. Njihova je osnovna poruka jednostavna: podsjećaju na Isusovu muku, smrt i uskrsnuće te pozivaju čovjeka da barem na trenutak zastane i razmisli o vlastitome životu.

U prošlosti su raspela često bila mjesta okupljanja stanovnika prilikom zajedničkih molitava, procesija i blagoslova. Uz njih su se molile krunice, zazivao Božji blagoslov za obitelji i polja te tražila zaštita u vremenima bolesti, ratova i drugih nevolja. Mnogi križevi i raspela nastali su zahvaljujući pojedinim obiteljima, mjesnim dobročiniteljima ili zajedničkim prilozima stanovnika. Kada bi dotrajali, mještani su ih popravljali, obnavljali ili zamjenjivali novima. Tako su vjerska obilježja ostajala na svojim mjestima i onda kada se njihov izvorni izgled mijenjao.

Takve primjere nalazimo u Grabrovcu, Grdencima, Humu Zabočkom, Jakuševcu, Lugu Zabočkom i na Zabočkim bregima. Svako od tih raspela ima vlastitu priču. Negdje su sačuvani podaci o vremenu gradnje, graditeljima i dobročiniteljima, a drugdje samo uspomene starijih stanovnika. Upravo su zato župne spomenice, crkveni zapisnici, stare fotografije i usmena svjedočanstva važni izvori za njihovo istraživanje.

Posebno mjesto u povijesti župe zauzimaju groblja. Ona nisu samo mjesta pokapanja pokojnika nego i prostori molitve, sjećanja i poštovanja. Povijest zabočkih groblja vodi nas od stare crkve svete Helene na Popovu brijegu, preko groblja uz novu župnu crkvu, do današnjega Gradskog groblja.

Na grobljima su sačuvani nadgrobni spomenici, križevi, natpisi i obiteljske grobnice koji govore o ljudima različitih zanimanja i društvenoga položaja. Njihova imena podsjećaju na župnike, obrtnike, poljoprivrednike, trgovce, učitelje i brojne druge stanovnike koji su sudjelovali u razvoju Zaboka.

Središnji grobljanski križ zajedničko je mjesto molitve za sve pokojne, osobito za one čijih se grobova više nitko ne sjeća. Na Gradskom groblju nalazi se i spomen-obilježje hrvatskim braniteljima, koje čuva uspomenu na njihovu žrtvu i doprinos obrani domovine. Ono povezuje vjersko značenje križa s trajnom zahvalnošću zajednice prema ljudima koji su sudjelovali u stvaranju i obrani samostalne Hrvatske.

Važnu ulogu u očuvanju svih tih vjerskih obilježja imali su zabočki župnici i kapelani. Oni su vodili brigu o crkvenim građevinama, poticali njihovu obnovu, blagoslivljali kapele, poklonce i raspela te u župnim knjigama bilježili događaje važne za život zajednice. Uz njih su djelovali brojni vjernici, obrtnici, graditelji i dobročinitelji, čija su imena katkad sačuvana u zapisima, a katkad ostala nepoznata.

Crkve, kapele, poklonci i raspela nisu nastajali samo kao građevine i vjerski znakovi. Oni su bili dio svakodnevnoga života. Uz njih su ljudi odrastali, molili, slavili, tugovali i zahvaljivali. Pojedina su obilježja postala prepoznatljivi znakovi naselja, a njihovi nazivi i položaji pomagali su stanovnicima u snalaženju i opisivanju prostora.

Danas ta baština ima i veliku povijesnu, kulturnu i zavičajnu vrijednost. Ona nam pomaže razumjeti kako su živjeli naši preci, što im je bilo važno i na koji su način iskazivali svoju vjeru. Ujedno pokazuje koliko su se tijekom vremena mijenjali izgled naselja, graditeljski običaji i odnos prema zajedničkome prostoru.

Nažalost, dio starih vjerskih obilježja nije sačuvan. Neka su nestala zbog dotrajalosti, gradnje cesta i novih kuća ili promjena u načinu života. Druga su obnovljena, premještena ili zamijenjena novima. Zbog toga je važno zabilježiti sve što se o njima još može doznati, dok su dostupni dokumenti, fotografije i sjećanja ljudi koji poznaju njihovu povijest.

Ova knjiga nastala je sa željom da se na jednome mjestu prikupe i predstave poznati podaci o crkvi, kapelama, pokloncima, raspelima i grobljima na području Župe Zabok. Temelji se na župnim spomenicama, crkvenim zapisima, povijesnim dokumentima, stručnoj literaturi, starim i novijim fotografijama te svjedočanstvima stanovnika.

Ondje gdje postoje pouzdani povijesni podaci, nastojalo ih se što točnije prenijeti. Gdje takvih podataka nema, sačuvane su predaje i sjećanja, uz razlikovanje onoga što je dokumentirano od onoga što se pretpostavlja. Time se želi izbjeći da se tijekom vremena izgube vrijedne pojedinosti iz povijesti naših naselja.

Ova knjiga nije samo prikaz vjerskih građevina i obilježja. Ona je i priča o ljudima koji su ih podizali, obnavljali, čuvali i uz njih živjeli. Njihova imena, djela i vjera utkali su se u povijest Zaboka.

Čuvanjem te baštine iskazujemo poštovanje prema prethodnim naraštajima, ali preuzimamo i odgovornost prema onima koji dolaze poslije nas. Jer crkva, kapela, poklonac ili raspelo nisu samo tragovi prošlosti. Oni su i danas dio našega krajolika, naše kulture, zajedničkoga pamćenja i duhovnoga života.

Upoznati njihovu povijest znači bolje upoznati vlastiti zavičaj, ljude koji su ga stvarali i vrijednosti koje su nam ostavili u nasljeđe.

KAKO JE IZGLEDAO ZABOK PRIJE OSNIVANJA ŽUPE

Kada danas pogledamo Zabok, njegove ulice, kuće, prometnice i župnu crkvu svete Jelene Križarice, teško je zamisliti kako je naš kraj izgledao prije gotovo četiri stoljeća. Tada nije bilo grada kakav danas poznajemo. Umjesto velikih zgrada, trgovina i uređenih cesta, među zagorskim brežuljcima nalazili su se mali zaseoci, skromne seljačke kuće, oranice, livade, šume i brojni vinogradi. Život je bio mnogo jednostavniji nego danas, ali i znatno teži.

Krajem 16. i početkom 17. stoljeća Zabok je bio pretežno poljoprivredni kraj. Stanovnici su živjeli u manjim naseljima razasutima po brežuljcima i dolinama. Među njima su bili Grabrovec, Lisičak, Repovec, Vučak, Pavlovec, Prosenik, Jakuševec, Šipkovec, Hum i Bračak. Ljudi su se uglavnom bavili obradom zemlje, uzgojem stoke i vinogradarstvom. Svaka je obitelj nastojala proizvesti dovoljno hrane za vlastite potrebe, ali je dio svojih prihoda i rada morala davati zemaljskome gospodaru.

U to vrijeme većina seljaka bili su kmetovi. To znači da su živjeli i radili na zemlji koja je pripadala plemićima, a zauzvrat su morali izvršavati određene obveze. Osim rada na vlastitim poljima, nekoliko su dana u tjednu morali raditi na gospodarevu imanju. Takav se rad nazivao tlakom. Obveze su se mogle podmirivati i davanjem žita, vina, sira, peradi i drugih poljoprivrednih proizvoda.

Velik dio zabočkoga područja pripadao je plemićkoj obitelji Zaboky. Krajem 16. stoljeća među vlasnicima posjeda spominju se Ladislav, Šimun, Gašpar i Koloman Zaboky. Njihova su imanja obuhvaćala brojna seljačka gospodarstva i vinograde, a s vremenom su se isprepletala s posjedima drugih plemićkih obitelji iz Gubaševa, Mirkovca, Križanca i Komora.

Vinogradarstvo je bilo osobito važno za život tadašnjih stanovnika. Na zagorskim brežuljcima uzgajala se vinova loza, a vino je predstavljalo jedan od najvrjednijih proizvoda. Međutim, seljaci nisu mogli slobodno raspolagati svim proizvedenim vinom. Dio su morali predavati vlastelinu kao posebno davanje koje se nazivalo gornicom. Količina je ovisila o veličini vinograda, a takva su davanja dodatno opterećivala ionako skromna seljačka gospodarstva.

Početak 17. stoljeća bio je teško razdoblje za hrvatske krajeve. Nakon dugotrajnih ratova s Osmanlijama, 1606. godine nastupilo je razdoblje mira koje je stanovništvu donijelo barem nešto sigurniji život. Iako Zabok nije bio na samoj ratnoj granici, posljedice ratova, siromaštva i nesigurnosti osjećale su se i u Hrvatskom zagorju. Ljudi su se postupno vraćali svakodnevnim poslovima, obrađivali zapuštenu zemlju i nastojali osigurati bolji život svojim obiteljima.
Život seljaka ipak je ostao vrlo težak. Zbog velikih obveza prema vlastelinima pojedini su kmetovi napuštali svoja gospodarstva i bježali u potrazi za boljim životom. Vlasti su takve bjegunce nastojale pronaći i vratiti njihovim gospodarima. To nam pokazuje koliko su tadašnje društvene prilike bile drukčije od današnjih i koliko je malo slobode imao običan čovjek.

Uz svakodnevne brige, ljude su pratili i različiti strahovi. Bolesti, loše žetve, vremenske nepogode i nepoznavanje prirodnih pojava često su se povezivali s praznovjerjem. U prvoj polovici 17. stoljeća širile su se optužbe protiv žena koje su proglašavane vješticama, odnosno coprnicama. Mnoge su nevine osobe zbog takvih optužbi bile progonjene i kažnjavane. Bio je to odraz vremena u kojem su strah i neznanje često nadjačavali razum i pravednost.

Unatoč teškim životnim prilikama, stanovnici Zaboka nastojali su očuvati svoje obitelji, običaje i vjeru. Vjerski život imao je posebno mjesto u svakodnevici. Nedjelje i crkveni blagdani bili su prilika za molitvu, odmor od teških poslova i susrete s drugim ljudima. Crkva je za tadašnjega čovjeka predstavljala mjesto nade i utjehe, osobito u vremenima bolesti, neimaštine i drugih životnih teškoća.

Zabok u to vrijeme još nije imao samostalnu župu. Pripadao je velikoj Župi Svetoga Križa Začretje, koja je obuhvaćala široko područje s brojnim naseljima. U crkvenim zapisima iz 1639. godine spominju se Špičkovina, Gračina, Zabok, Mirkovec i Bedekovčina. Zbog velikih udaljenosti i tadašnjih loših putova svećenicima nije bilo jednostavno redovito obilaziti sva naselja i brinuti se za njihove stanovnike.

Na brežuljku iznad današnjega župnog dvora nalazila se mala crkvica posvećena svetoj Jeleni. Bila je podružnica Župe Svetoga Križa Začretje i jedno od najvažnijih mjesta vjerskoga života zabočkih stanovnika. Prema sačuvanoj predaji, crkvica je bila toliko malena da je samo oltar bio pod krovom, dok su vjernici za vrijeme bogoslužja morali stajati na otvorenome. Bila je zidana, imala je oslikani strop, a nad pročeljem se uzdizao mali zvonik sa zvonom.

Možemo zamisliti kako su se nedjeljom ljudi iz okolnih zaseoka, odjeveni u svoju najbolju odjeću, pješice uspinjali prema crkvici. Dolazili su iz različitih smjerova, uskim putovima između polja, vinograda i šuma. Ondje su se okupljali na molitvu, susretali rodbinu i susjede te razgovarali o svakodnevnim događajima. Iako skromna, crkvica svete Jelene bila je važan dio njihova života.

U dolini rijeke Krapinice nalazio se i posjed plemićke obitelji Zaboky. Prema starim zapisima, ondje je postojala drvena utvrda koja je služila kao sjedište vlastelinstva. Iz nje se upravljalo okolnim posjedima, nadziralo rad kmetova i prikupljala davanja. U blizini su se nalazile gospodarske zgrade, polja i putovi koji su povezivali pojedine zaseoke.

Početkom 17. stoljeća među važnijim članovima obitelji Zaboky spominju se Mojsije, Petar i Mihajlo, odnosno njihovi nasljednici. Posebno mjesto u povijesti Zaboka zauzima Baltazar Zaboky, koji je naslijedio znatan dio obiteljskih posjeda. Bio je ugledan plemić i podžupan Varaždinske županije, a njegovo se ime povezuje s jednim od najvažnijih događaja u crkvenoj povijesti Zaboka – nastojanjem da mjesto dobije vlastitu župu.

O svakodnevnome životu na Baltazarovu imanju sačuvani su zanimljivi podaci. Godine 1642. sastavljen je popis njegovih kmetova i njihovih obveza, poznat kao urbar. U njemu su navedena imena ljudi, mjesta u kojima su živjeli te poslovi i davanja koja su morali izvršavati. Takvi su dokumenti danas iznimno vrijedni jer nam omogućuju da upoznamo ne samo plemićke obitelji nego i obične ljude koji su živjeli i radili na zabočkome području.

Primjerice, na posjedu Grabrovec spominje se Juraj Štefančec, koji je morao raditi čitav tjedan s dva vola. Petar Teržinski bio je obvezan raditi tri dana tjedno sa stokom, a vlastelinu je morao davati i četiri sira, suhu plećku, kopuna i pile. U zapisima se pojavljuju i prezimena Balaško, Hamšić, Colnar, Repovečki, Novosel, Ladović, Jerneić, Posavec i Tuđa. Neka od tih prezimena i danas su poznata u zabočkome kraju, što nas na poseban način povezuje s ljudima koji su ovdje živjeli prije gotovo četiri stoljeća.

Takvi zapisi otkrivaju koliko je rada bilo potrebno za održavanje jednoga seljačkog gospodarstva. Ljudi su obrađivali zemlju jednostavnim oruđem, uz pomoć volova i konja, a najveći dio poslova obavljali su vlastitim rukama. Njihov je život ovisio o vremenskim prilikama, urodu i zdravlju članova obitelji. Unatoč svim teškoćama, upravo su oni svojim radom oblikovali krajolik koji danas prepoznajemo kao naše Zagorje.

Baltazar Zaboky dobro je poznavao prilike na svojim posjedima. Znao je koliko su sela udaljena od matične župne crkve u Svetom Križu Začretju i koliko je stanovnicima bilo teško redovito sudjelovati u vjerskome životu. Zato je odlučio pokrenuti osnivanje samostalne župe sa sjedištem u Zaboku.

Dana 9. rujna 1639. godine, tijekom crkvenoga pohoda zagorskoga arhiđakonata, svoju je zamisao iznio pred zagrebačkim prepoštom i zagorskim arhiđakonom Martinom Bogdanom. Želio je osnovati novu župu u čast Blažene Djevice Marije, za dobro svoje duše te u spomen na svoje pretke i potomke. Za njezino je osnivanje ponudio zemljište i dio svojih kmetova, čijim bi se radom osiguravalo uzdržavanje budućega župnika. Njegova supruga Barbara, rođena Gereczy, obvezala se pridonositi uzdržavanju župe godišnjim iznosom od 200 forinti.

Baltazar nije doživio ostvarenje svoje zamisli. Umro je 1655. godine, ali su njegovi nasljednici nastavili nastojanja da Zabok dobije samostalnu župu. Tri godine poslije, 30. travnja 1658., ta je zamisao konačno ostvarena. Dotadašnja crkvica svete Jelene postala je župnom crkvom novoosnovane Župe svete Jelene Križarice. Time je započelo novo razdoblje u povijesti Zaboka. Stanovnici su dobili vlastito župno središte, a crkva je postupno postajala sve važnije mjesto okupljanja i zajedništva. Osnivanje župe nije odmah promijenilo težak život seljaka, ali je snažnije povezalo stanovnike brojnih zaseoka i pridonijelo postupnom razvoju mjesta.

Kada danas govorimo o počecima zabočke župe, važno je prisjetiti se da njezinu povijest nisu stvarali samo plemići i svećenici. Stvarali su je i obični ljudi, seljaci i njihove obitelji, koji su obrađivali zemlju, podizali djecu, čuvali običaje i prenosili vjeru s naraštaja na naraštaj. Upravo je iz njihova svakodnevnoga života, iz malih zagorskih zaseoka i skromne crkvice na Popovu brijegu, izrastala povijest Župe svete Jelene Križarice i današnjega Zaboka.

CRKVA – MJESTO VJERE, MOLITVE I ZAJEDNIŠTVA

Crkva je sakralna građevina namijenjena okupljanju kršćanskih vjernika radi molitve, bogoslužja i zajedničkoga slavljenja vjere. U katoličkoj tradiciji crkva je mjesto slavljenja svete mise, podjele sakramenata i održavanja drugih vjerskih obreda. Njezinu unutrašnjost obilježavaju oltar, svetište, svetohranište, raspelo, kipovi i slike svetaca te drugi liturgijski predmeti koji odražavaju kršćansku vjeru i tradiciju.

Od bogomolja drugih religija, poput džamija, sinagoga i hramova, crkva se razlikuje po kršćanskom vjerovanju, načinu bogoslužja, vjerskim simbolima i liturgijskom uređenju. Za katoličke vjernike ona nije samo mjesto molitve i susreta s Bogom nego i središte duhovnoga i društvenoga života.

Tijekom stoljeća crkve su postale važni čuvari povijesne, kulturne i umjetničke baštine te trajni svjedoci života, običaja i vjere brojnih naraštaja.

SVETA JELENA KRIŽARICA – NEBESKA ZAŠTITNICA ŽUPE ZABOK

Životopis svetice, povijest njezina štovanja i podrijetlo titulara zabočke župne crkve

Sveta Jelena Križarica, poznata i kao sveta Helena ili Jelena Carica (lat. Flavia Iulia Helena Augusta), jedna je od najštovanijih svetica ranoga kršćanstva. Njezin život, obilježen dubokom vjerom, skromnošću, dobročinstvima i predanošću kršćanskim vrijednostima, ostavio je trajan trag u povijesti Crkve. Posebno je poznata po predaji o pronalasku Kristova križa u Jeruzalemu, zbog čega je u hrvatskom narodu dobila naziv Križarica. Njezino ime stoljećima nose brojne crkve i župe, među kojima posebno mjesto zauzima Župa svete Jelene Križarice u Zaboku.

Sveta Jelena rođena je sredinom 3. stoljeća, najvjerojatnije oko 250. godine, u Drepanumu, gradu u rimskoj pokrajini Bitiniji, na području današnje Turske. Potjecala je iz skromne obitelji, a prema predaji koju spominje sveti Ambrozije, u mladosti je obavljala jednostavne poslove povezane s prihvatom putnika. O njezinu djetinjstvu i mladosti sačuvano je malo pouzdanih povijesnih podataka, no poznato je da se njezin život znatno promijenio nakon susreta s rimskim vojskovođom Konstancijem Klorom.

Iz njihove veze rodio se Konstantin, budući rimski car Konstantin Veliki, jedna od najznačajnijih osoba kasne antike. Kada je Konstancije 293. godine postao cezar, odnosno jedan od rimskih suvladara, iz političkih se razloga razišao s Jelenom i oženio Teodorom, pripadnicom utjecajne carske obitelji. Jelena se tada povukla iz

javnoga života, ali je ostala povezana sa svojim sinom, čiji će uspon na carsko prijestolje poslije bitno promijeniti i njezin položaj.

Nakon smrti Konstancija Klora 306. godine Konstantin je proglašen carem, a Jelena je ponovno stekla ugled i visoko mjesto na carskome dvoru. Konstantin joj je poslije dodijelio počasni naslov Augusta, odnosno carice, a njezin se lik pojavljivao i na rimskome novcu. Unatoč bogatstvu, moći i povlasticama koje joj je pružao carski položaj, u kršćanskoj je predaji ostala zapamćena kao žena skromnosti, pobožnosti i osobite brige za siromašne i potrebite.

Velika promjena u životu Rimskoga Carstva nastupila je 313. godine, kada su Konstantin i Licinije sporazumom u Milanu omogućili slobodno ispovijedanje kršćanske vjere. Time je završilo razdoblje sustavnih progona kršćana, a Crkva je postupno dobivala sve važnije mjesto u društvenome životu Carstva. U takvim se okolnostima Jelena posvetila kršćanskoj vjeri, podupirala gradnju crkava i pomagala ljudima kojima je pomoć bila najpotrebnija. Prema zapisima ranokršćanskih pisaca, iskazivala je osobitu pažnju siromašnima, bolesnima i zatvorenicima, a njezina su dobročinstva pridonijela širenju kršćanskih vrijednosti.

U poodmakloj životnoj dobi, oko 326. godine, sveta Jelena otputovala je u Svetu zemlju, želeći posjetiti mjesta povezana sa životom, mukom, smrću i uskrsnućem Isusa Krista. Njezino hodočašće postalo je jednim od najpoznatijih događaja u njezinu životu. Posjetila je Jeruzalem, Betlehem i druga sveta mjesta te podupirala njihovo obilježavanje i uređenje. Uz njezino ime i djelovanje carske obitelji povezuje se podizanje velikih kršćanskih svetišta, među kojima su Bazilika Svetoga groba u Jeruzalemu, Bazilika Rođenja Isusova u Betlehemu i crkveni kompleks na Maslinskoj gori.

Prema kasnijoj kršćanskoj predaji, tijekom boravka u Jeruzalemu sveta Jelena pronašla je križ na kojem je bio raspet Isus Krist. Predaja govori da su na mjestu Kristove muke pronađena tri križa te da je pravi Kristov križ prepoznat po čudesnom ozdravljenju bolesne osobe. Iako se taj događaj ne može sa sigurnošću potvrditi povijesnim izvorima iz Jelenina vremena, predaja o pronalasku Svetoga križa duboko se ukorijenila u kršćanskoj duhovnosti. Upravo je zbog toga Jelena postala poznata kao Križarica, a u sakralnoj se umjetnosti najčešće prikazuje s velikim križem u rukama, odjevena u carsku odjeću i okrunjena kao vladarica. Njezino štovanje proširilo se kršćanskim svijetom, a njezin je lik postao simbolom postojanosti u vjeri, poniznosti i spremnosti na služenje drugima. Život svete Jelene nosi i snažnu poruku da društveni položaj, bogatstvo i moć imaju istinsku vrijednost tek kada se koriste za dobrobit ljudi. Njezina životna priča svjedoči i o važnosti strpljivosti, ustrajnosti, opraštanja te prihvaćanja životnih teškoća s vjerom i nadom.

Sveta Jelena umrla je oko 329. ili 330. godine, a njezini su posmrtni ostaci položeni u raskošan porfirni sarkofag u Rimu. Katolička Crkva njezin spomendan obilježava 18. kolovoza. Tijekom stoljeća postala je zaštitnicom brojnih crkava i vjerničkih zajednica, a njezino je ime posebno prisutno i u hrvatskoj sakralnoj baštini.

Povijest štovanja svete Jelene u Zaboku povezana je s najstarijim razdobljem crkvenoga života našega kraja. Prije osnivanja samostalne zabočke župe, Zabok je pripadao prostranoj Župi Svetoga Križa, sa sjedištem u današnjem Svetom Križu Začretju. U to je vrijeme Zabok bio jedno od naselja na rubnome području te župe, a duhovnu skrb nad njegovim stanovnicima obavljali su svećenici matične župe. U vrijeme osamostaljenja zabočke župe župnik u Svetom Križu Začretju bio je Juraj Sellgovich, odnosno Šelegović, kako se njegovo prezime navodi u pojedinim zapisima.

Na uzvisini iznad današnjega župnog dvora u Zaboku („Popov brijeg“) nalazila se stara, dijelom drvena crkvica posvećena svetoj Jeleni. Ta je građevina bila crkvena podružnica Župe Svetoga Križa i predstavljala je središte vjerskoga života tadašnjih stanovnika Zaboka. Premda nisu pronađeni pouzdani dokumenti koji bi potvrdili točno vrijeme njezine gradnje i prvotnoga posvećenja, postojanje crkvice svete Jelene svjedoči da je štovanje te svetice na zabočkome području bilo ukorijenjeno i prije osnivanja samostalne župe.

Važnu ulogu u crkvenoj povijesti Zaboka imao je Baltazar Zaboky, posljednji muški potomak plemićke obitelji Zaboky. Njegovim je nastojanjem 30. travnja 1658. godine dotadašnja crkvena podružnica uzdignuta na razinu samostalne Župe svete Helene Križarice. Bio je to jedan od najznačajnijih događaja u povijesti Zaboka jer je osnivanjem župe stvoreno novo središte vjerskoga i društvenoga života, koje će tijekom sljedećih stoljeća imati važnu ulogu u razvoju mjesta.

S osnivanjem župe povezano je i stjecanje prava pokroviteljstva, odnosno patronata, nad novoosnovanom župom. Prema sačuvanim podacima, to su pravo stekle članice obitelji Zaboky: Baltazarova majka Suzana, rođena Svirčić, njegova udovica Barbara, rođena Gereczy, te kći Helena, odnosno Jelena, udana za Nikolu Ratkaja Velikotaborskoga. Time je plemićka obitelj Zaboky nastavila svoju povezanost sa župom i nakon smrti posljednjega muškog potomka obitelji.

Zanimljivo je da se u starijim zapisima i župnoj spomenici zaštitnica zabočke crkve navodi pod imenom Helena, dok se tijekom vremena sve češće pojavljuje hrvatski oblik Jelena. Riječ je o dvama oblicima istoga imena, pri čemu je Helena latinski, odnosno izvorni povijesni oblik, a Jelena njegov udomaćeni hrvatski oblik. Takva promjena nije značila promjenu zaštitnice crkve, nego postupno prilagođavanje njezina imena hrvatskom jeziku i svakodnevnoj uporabi među vjernicima. Tako se nekadašnja Župa svete Helene Križarice u kasnijim razdobljima ustalila pod nazivom Župa svete Jelene Križarice, koji se zadržao do danas.

Posebno je zanimljiva i podudarnost između imena nebeske zaštitnice zabočke župe i imena Helene, kćeri Baltazara Zabokyja, jedne od nasljednica prava pokroviteljstva nad župom. Iako ta povezanost može upućivati na osobitu privrženost obitelji Zaboky svetoj Jeleni, valja naglasiti da je crkvica nosila njezino ime već prije osnivanja samostalne župe. Stoga se bez dodatnih povijesnih dokumenata ne može tvrditi da je titular odabran upravo zbog imena Baltazarove kćeri.

Zašto je upravo sveta Jelena Križarica postala zaštitnicom zabočke župne crkve?

Odgovor ponajprije treba tražiti u kontinuitetu štovanja te svetice na zabočkome području. Kada je 1658. godine osnovana samostalna župa, već je postojala crkvica posvećena svetoj Jeleni. Novoosnovana župa zadržala je njezin titular, čime je nastavljena ranija vjerska tradicija i očuvana povezanost stanovnika Zaboka s njihovom dotadašnjom crkvom. Točan razlog prvotnoga odabira svete Jelene za zaštitnicu stare crkvice zasad nije poznat, ali je jasno da njezino ime nije vezano samo uz osnutak župe, nego uz starije razdoblje zabočke crkvene povijesti.

U simboličkom smislu, izbor svete Jelene Križarice nosi i dublje značenje. Svetica koja je prema kršćanskoj predaji pronašla Kristov križ postala je trajnim znakom vjere, nade i ustrajnosti. Njezina povezanost s Kristovim križem osobito je zanimljiva i zbog činjenice da je Zabok prije osamostaljenja pripadao Župi Svetoga Križa. Iako ta podudarnost sama po sebi ne dokazuje razlog izbora titulara, ona predstavlja vrijednu duhovnu i povijesnu poveznicu između nekadašnje matične župe i novoosnovane zabočke župne zajednice.

Tijekom više od tri i pol stoljeća samostalnoga župnog života ime svete Jelene Križarice ostalo je neraskidivo povezano s poviješću Zaboka. Pod njezinom su se zaštitom okupljale generacije župljana, slavili crkveni blagdani, krštavala djeca, sklapali brakovi i ispraćali pokojnici. Mijenjale su se građevine, svećenici, društvene prilike i način života, ali je titular župne crkve ostao isti.
Sveta Jelena Križarica stoga nije samo ime koje nosi zabočka župna crkva, nego i simbol višestoljetnoga kontinuiteta vjere, zajedništva i povijesnoga identiteta Zaboka. Njezino je ime poveznica između stare crkvice na brežuljku, plemićke obitelji Zaboky, osnivanja samostalne župe 1658. godine i današnje župne zajednice. U tome se očituje i najdublje značenje njezina titulara: čuvanje duhovne baštine koju su prethodni naraštaji ostavili u nasljeđe budućima. [1]

[1] *Catholic Encyclopedia: „St. Helena", New York, Robert Appleton Company, 1910.; Župa Svetoga Križa: „Sveta Jelena Križarica", 18. kolovoza 2015.; Župa svete Jelene Križarice, Zabok: „Povijest župe"; Zagrebačka nadbiskupija: „Župe – Zabok, sv. Jelena Križarica"; Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Zabok", Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*

POVIJEST ŽUPE I ŽUPNE CRKVE SVETE JELENE KRIŽARICE U ZABOKU

Od prvih povijesnih zapisa do 2026. godine

Povijest Župe svete Jelene Križarice u Zaboku usko je povezana s poviješću samoga mjesta, njegovih stanovnika i plemićkih obitelji koje su tijekom stoljeća sudjelovale u njegovu razvoju. Od nekadašnje skromne crkvice na Popovu brijegu do današnje župne crkve prošlo je gotovo četiri stoljeća. U tom su se vremenu mijenjali ljudi, vlasti i društvene prilike, ali je crkva ostala mjesto okupljanja, molitve i zajedništva zabočkih vjernika.

Prije osnivanja samostalne župe Zabok je pripadao velikoj Župi Svetoga Križa Začretje. U zapisima crkvenoga pohoda iz 1639. godine, poznatoga kao kanonska vizitacija, među naseljima koja su pripadala toj župi spominju se Špičkovina, Gračina, Zabok, Mirkovec i Bedekovčina. Zabok tada nije imao vlastitoga župnika, nego su se za duhovni život njegovih stanovnika brinuli svećenici iz Svetoga Križa Začretja.

Važan događaj zbio se 9. rujna 1639. godine, kada je plemić Baltazar Zaboky izrazio želju da se Zabok izdvoji iz dotadašnje župe i postane samostalno župno središte. Svoju je zamisao iznio tijekom crkvenoga pohoda pred zagrebačkim prepoštom i zagorskim arhiđakonom Martinom Bogdanom. U početku se razmišljalo o osnivanju župe posvećene Blaženoj Djevici Mariji, no kasnije je zadržan titular svete Jelene, kojoj je već bila posvećena postojeća crkvica.

Baltazarova zamisao ostvarena je 30. travnja 1658. godine, kada je osnovana samostalna Župa svete Helene, odnosno Jelene Križarice. Župnom crkvom postala je dotadašnja crkvica na Popovu brijegu, iznad današnjega župnog dvora. Bio je to jedan od najvažnijih događaja u povijesti Zaboka jer je mjesto dobilo vlastitu župu i stalno središte vjerskoga života.

Veliku ulogu u osnivanju župe imala je plemićka obitelj Zaboky. Pravo pokroviteljstva nad novoosnovanom župom stekle su Baltazarova majka Suzana, rođena Svirčić, njegova udovica Barbara, rođena Gereczy, te kći Helena, udana za Nikolu Ratkaja Velikotaborskoga. Pokroviteljstvo je donosilo određena prava, ali i obvezu pomaganja župi, uzdržavanja župnika te brige o crkvenim građevinama. Novoj su župi priključena i okolna naselja, čime je ona postala važnim duhovnim središtem zabočkoga kraja.

U to je vrijeme na području župe, uz crkvicu svete Jelene, postojalo još nekoliko sakralnih građevina. Među njima su bile kapele sv. Martina i sv. Antuna Padovanskoga. Kapela sv. Martina s vremenom je nestala, dok je kapela sv. Antuna na Grabrovcu ostala sačuvana kao vrijedan spomenik prošlosti i svjedok povezanosti plemićke obitelji Zaboky s vjerskim životom ovoga kraja.

Stara crkvica svete Jelene bila je skromna građevina, dijelom izgrađena od drva. Tijekom godina sve je više propadala, a dodatna oštećenja prouzročio je i potres. Zbog dotrajalosti i nepristupačnoga položaja na uzvisini postajala je sve manje prikladna za potrebe župljana. Župnik Lovro Kocijančić već je 1771. godine počeo poticati crkvene pokrovitelje na gradnju nove, veće i sigurnije crkve. Smatrao je da

bi je trebalo podignuti bliže glavnoj cesti i župnome dvoru, gdje bi bila pristupačnija svim vjernicima.

O potrebi gradnje nove crkve ponovno se govorilo tijekom crkvenoga pohoda 1778. godine. Stara je crkvica bila u toliko lošem stanju da je njezina obnova postajala sve manje opravdana. U povijesnim zapisima iz toga razdoblja spominju se i pojedini oltari te bogoslužje u novoj crkvi, ali ti podaci nisu potpuno usklađeni s poznatom godinom početka gradnje, pa ih je potrebno dodatno provjeriti.

Gradnja današnje župne crkve svete Jelene Križarice započela je u proljeće 1782. godine, za vrijeme župnika Lovre Kocijančića. U njezinu su podizanju važnu ulogu imali Josip i Sigismund Vojković, pripadnici plemićke obitelji koja je tada bila povezana s pokroviteljstvom nad župom. Nova se crkva gradila na današnjem mjestu, uz cestu i nedaleko od župnoga dvora.

Radovi su u početku dobro napredovali. Već do kraja srpnja 1782. godine bili su podignuti svetište, sakristija, prostorija za molitvu iznad sakristije i znatan dio zidova. Gradnja je, međutim, bila zahtjevna i dugotrajna. Do 1786. godine izgrađen je glavni prostor crkve s pjevalištem, ali je građevina još bila privremeno pokrivena slamom. Uređena je propovjedaonica, a iz stare crkvice prenesen je oltar sv. Nikole. Početkom 19. stoljeća radovi su se nastavili. Godine 1802. započela je gradnja zvonika, koji je dovršen sljedeće godine. Na njegov je vrh postavljena ukrasna jabuka s križem, po kojoj je toranj dobio prepoznatljiv izgled. Godina 1805. smatra se godinom dovršetka glavnih građevinskih radova na crkvi. U to su vrijeme uređivani i oltari, a stari oltar sv. Nikole zamijenjen je novima, posvećenima sv. Valentinu i Blaženoj Djevici Mariji.

Iako je crkva bila izgrađena, njezino opremanje nastavilo se i sljedećih desetljeća. Godine 1820. na zvoniku su se nalazila dva zvona prenesena sa stare crkvice. Župljani su tada prikupili novac za nabavu novoga zvona i obnovu postojećih. Četiri godine poslije, 1824., zajedničkim su sredstvima nabavljene orgulje. Pretpostavlja se da su kupljene od Župe Gornja Stubica, a za njihov je popravak izdvojen dodatni novac.

Godine 1827. izvedeni su radovi žbukanja i bijeljenja crkve i zvonika, čime je dovršeno njezino vanjsko uređenje. Posebnu vrijednost dobio je ulazni portal, oblikovan u kasnobaroknome stilu, koji i danas predstavlja jedan od najljepših arhitektonskih dijelova građevine.
Crkva je postupno postajala i središtem društvenoga života Zaboka. Uz nju se tijekom 19. stoljeća oblikovao prostor poznat kao „plac”, koji je postao jedna od prvih jezgri razvoja mjesta. Ondje su se ljudi susretali nakon mise, razgovarali, razmjenjivali vijesti i održavali međusobne veze. Crkva tako nije bila samo mjesto bogoslužja nego i prostor oko kojega se razvijao svakodnevni život zabočkih stanovnika.

U Spomenici župe Zabok 1875. godine zabilježeno je da su radovi na gradnji i opremanju crkve završeni. Međutim, samo nekoliko godina poslije crkvu je pogodila velika prirodna nepogoda.

Dana 9. studenoga 1880. godine snažan potres pogodio je Zagreb i Hrvatsko zagorje. Teško je oštećena i zabočka župna crkva. Na zidovima su se pojavile velike pukotine, oštećeno je pjevalište, popucale su željezne spone koje su učvršćivale zvonik, a križ na njegovu vrhu nagnuo se prema jugu. Zbog opasnosti za vjernike

nadležno je povjerenstvo zabranilo održavanje bogoslužja u crkvi i obustavilo zvonjenje.

Već sljedeće godine započela je temeljita obnova. Prema nacrtima mjernika Milana pl. Lutterotija crkva je učvršćena željeznim sponama, popravljeni su zidovi i zvonik te je izgrađeno novo pjevalište. Obnovljeni su oštećeni dijelovi krova, pozlaćen križ na zvoniku, a crkva je ponovno obojena. Radove je izveo poduzetnik Franjo Gašparić iz Maribora. Posebno je vrijedno istaknuti sudjelovanje župljana, koji su pomagali vlastitim radom i prijevozom građevinskoga materijala.

Prvi svjetski rat donio je nove teškoće. Godine 1916. s crkvenoga su tornja oduzeta tri zvona kako bi se njihov metal iskoristio za ratne potrebe. Za župljane je to bio velik gubitak jer su zvona stoljećima pratila njihov svakodnevni život, pozivala na misu, označavala podne i oglašavala važne događaje. Nakon završetka rata na toranj je postavljeno manje zvono iz kapele sv. Antuna, teško približno 80 kilograma.

Godine 1920. uklonjena je dotrajala kapelica koja se nalazila uz jugoistočnu stranu župne crkve. Služila je kao ulaz u grobnicu plemićke obitelji Vojković, ali je zbog propadanja počela ugrožavati crkvene zidove. Nakon njezina uklanjanja ulaz u grobnicu zazidan je, a oštećeni dio crkve popravljen.

Dvije godine poslije, 1922., župa je dobila novo veliko zvono teško 251 kilogram. Izradio ga je zagrebački zvonoljevac Ante Blazina, a postavljeno je na blagdan svete Jelene. Novac za njegovu nabavu prikupljen je prilozima župljana i prodajom dijela crkvenoga zemljišta. Ponovna zvonjava bila je znak obnove i povratka uobičajenoga župnog života nakon ratnih stradanja.

Sredinom 20. stoljeća započelo je novo razdoblje održavanja i postupne modernizacije crkve. Godine 1959. izvedeni su radovi na zaštiti sakristije od vlage, koja je ugrožavala zidove i unutrašnjost građevine. Sljedeće godine obnovljen je limeni pokrov zvonika, a 1961. postavljena je nova električna instalacija, ugrađena u zidove umjesto dotadašnjih vidljivih i dotrajalih vodova.

Veći radovi provedeni su 1964. godine. Obnovljene su zidne slike, uklonjeni stari premazi, obojena unutrašnjost i uređeno pročelje. Boje su odabrane prema nacrtu profesora Antuna Ivandije, a radove je izveo Andrija Vranek iz Pitomače. Na orguljama je postavljen električni motor za pokretanje mijeha, čime je znatno olakšana njihova uporaba.

Godine 1965. obnavljan je krov, očišćene su i ugođene orgulje, a akademski slikar Krešo Kargačin izradio je sliku sv. Josipa za unutrašnjost crkve. Sljedeće godine postavljene su dvije nove ispovjedaonice, obnovljen toranj i ugrađen razglas, koji je omogućio bolje praćenje bogoslužja.

Promjene u crkvenome životu nakon Drugoga vatikanskog sabora odrazile su se i na izgled zabočke crkve. Godine 1968. postavljene su nove klupe za crkveni zbor i staklena pregrada ispod pjevališta, zahvaljujući kojoj su vjernici mogli tijekom dana vidjeti unutrašnjost crkve. U sakristiju je uveden vodovod, a uređeni su prilazi i cvjetnjak. Ujedno su započele prilagodbe bogoslužnoga prostora novim liturgijskim smjernicama, prema kojima svećenik svetu misu može slaviti okrenut prema narodu.

Godine 1970. svetište je obnovljeno i podignuto za tri stepenice. Radove je izveo obrtnik Krznar iz Grdenaca uz pomoć župljana. Sljedeće godine obnovljen je pokrov zvonika i nabavljena uljna peć za grijanje crkve. Tijekom 1978. godine nastavljeno je uređenje unutrašnjosti, pri čemu je svetište obloženo mramorom.

Početkom osamdesetih godina crkva je ponovno dobila niz poboljšanja. Godine 1980. postavljena su nova trostruka vrata koja su omogućila pogled u unutrašnjost crkve i kada nije bilo bogoslužja. Dvije godine poslije provedena je opsežna obnova unutrašnjosti, tijekom koje su u svetištu otkrivene tri freske. Radovi su trajali šest mjeseci, a izveo ih je Aleksandar Pavišić iz Hrvatske Kostajnice. Završetak obnove obilježen je svečanošću na kojoj je nastupio zbor „Jože Vlahović" pod ravnanjem Emila Cosseta.

Godine 1983. obnovljen je toranj i prekriven kvalitetnijim bakrenim limom. Sljedeće godine ponovno je obojena unutrašnjost crkve, a 1985. restauriran je i pozlaćen glavni oltar. Te je radove izveo Neven Kralj. Krajem desetljeća posebna je pozornost posvećena ulaznome portalu. Nakon izrade potrebne dokumentacije 1988. godine, novi je portal dovršen 1989., kada ga je pred brojnim vjernicima blagoslovio župnik Ivan Vnučec.

Početak devedesetih godina, obilježen stvaranjem samostalne hrvatske države i Domovinskim ratom, donio je i nove radove na crkvi. Godine 1991. započela je obnova pročelja i zvonika, u kojoj su sudjelovali obrtnici Martin Mikulec i Ivan Zrinski. Izrađene su i slike sv. Petra i Pavla. Godine 1994. izvedena je nova fasada na vanjskim zidovima crkve. Radove je izvela tvrtka Konstruktor iz Zlatara, uz pomoć direktora Franje Dobričevića.

Posebno svečan događaj u novijoj povijesti župe zbio se 8. listopada 1995. godine, kada su blagoslovljena dva nova crkvena zvona. Nabavljena su nakon što je najveće dotadašnje zvono napuklo. Nova zvona, teška 497 i 316 kilograma, izrađena su u poznatoj austrijskoj zvonoljevaonici Grassmayr iz Innsbrucka.

Njihov dolazak u Zabok pretvorio se u veliko narodno slavlje. Svečana povorka krenula je iz Pavlovca prema župnoj crkvi. Sudjelovali su župljani u narodnim nošnjama, vatrogasci, branitelji, glazbenici, vjeroučenici i brojni stanovnici Zaboka. Zvona su prevožena konjskom zapregom, a blagoslovio ih je biskup Marko Culej. U nabavi su sudjelovali Grad Zabok, gospodarstvenici, obrtnici i brojni dobročinitelji. Kada su nova zvona prvi put zazvonila, bio je to osobito dirljiv trenutak za okupljene vjernike.

Iste godine, 4. studenoga, Lovačko društvo „Trčka" iz Zaboka darovalo je župnoj crkvi oltarni stol posvećen sv. Hubertu, zaštitniku lovaca. Drvorezbarski rad izveo je Drago Belina, a tom je prigodom blagoslovljena i zastava lovačkoga društva. Bio je to još jedan primjer povezanosti župe s društvenim životom Zaboka.

Početkom 21. stoljeća nastavljeno je uređivanje crkvene unutrašnjosti. Godine 2002. obnovljena je i zlatnim listićima pozlaćena propovjedaonica te restaurirano četrnaest postaja križnoga puta. Radove je izveo Branimir Bubnjarić, a obnovljeni su i središnji crkveni lusteri. Godine 2003. izrađena je nova drvena ispovjedaonica, za koju je drvo darovao Radislav Fridl, a izradio ju je majstor Pišković iz Lepe Vesi. Godine 2005. svečano je obilježena dvjestota obljetnica dovršetka gradnje župne crkve. Tim su povodom tiskane razglednice s motivima crkve i njezine unutrašnjosti. Obnovljeno je pročelje, zamijenjeni su dotrajali dijelovi krovišta,

postavljen bakreni pokrov i novi žljebovi. Radove su pomogli Grad Zabok, zabočki gospodarstvenici i brojni župljani. Obnova unutrašnjosti zabilježena je i 2007. godine.

Velika promjena u izgledu prostora oko crkve dogodila se 2008. godine. Ispred župne crkve uređen je novi Trg svete Jelene Križarice, čiji je investitor bio Grad Zabok, a izvođač tvrtka Beton-Lučko uz svesrdnu pomoć Tomislava Miškulina. Uređeni su prilazi i staze, izvedena drenaža, postavljen vanjski križni put i izgrađen prostor s vanjskim oltarom. Obnovljena je i sakristija te nabavljen novi liturgijski inventar.

Na trgu je postavljena bista pape Ivana Pavla II., koju je darovala obitelj Mirjane Gojak. Novi trg svečano je otvorio gradonačelnik Ivan Hanžek. Time je prostor oko crkve dobio ljepši i primjereniji izgled te postao ugodno mjesto okupljanja, molitve i održavanja bogoslužja na otvorenom.

Radovi na održavanju crkve nastavljeni su i sljedećih godina. Godine 2017. dovršena je obnova pročelja, započeta prethodne godine, uz pomoć Krapinsko-zagorske županije, Grada Zaboka i župljana. Ispred crkve postavljena su tri jarbola za hrvatsku, gradsku i papinsku zastavu. Iste je godine snažna oluja oštetila dio bakrenoga krova, koji je potom popravljen.

Župna crkve svete Jelene Križarice u Zaboku.

Nova velika iskušenja donijela je 2020. godina. Potresi koji su 22. ožujka i 29. prosinca pogodili Hrvatsku prouzročili su znatna oštećenja župne crkve, dok je župni dvor pretrpio manja oštećenja. Nakon brojnih ranijih obnova crkva se ponovno našla pred potrebom zahtjevnih građevinskih i konzervatorskih zahvata.

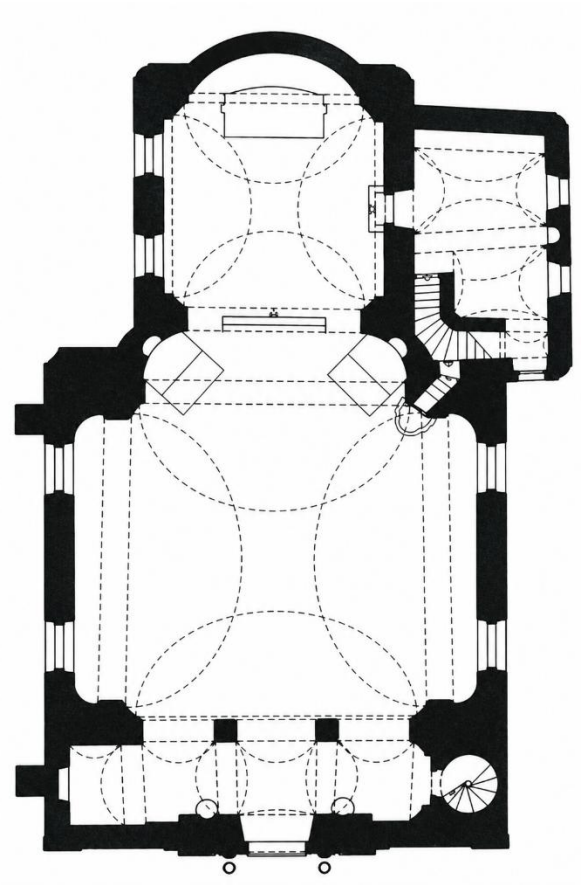
Godine 2021. službu župnika u Zaboku preuzeo je vlč. Branko Risek, koji je prethodno djelovao u Dugoj Resi. Njegov dolazak podudario se s razdobljem u kojem je župna zajednica, uz redoviti vjerski život, bila suočena s potrebom obnove potresom oštećene crkve. Tijekom sljedećih godina provedeni su opsežni radovi obnove, a 2025. godine obilježen je blagoslov obnovljene župne crkve. U obnovi su sudjelovali stručnjaci, izvođači radova i župljani, uz financijsku pomoć državnih i lokalnih institucija, donatora i vjernika. Bio je to još jedan važan trenutak u dugoj povijesti crkve, koja je ponovno uređena i sačuvana za buduće naraštaje. [2]

Položaj župne crkve svete Jelene Križarice u Zaboku. Crkva se nalazi u središnjem dijelu Zaboka, uz Ulicu Matije Gupca, u neposrednoj blizini Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskog, Srednje škole Zabok i gradskoga groblja. Crvenim krugom označen je položaj župne crkve. Zračni snimak prikazuje njezin smještaj u današnjem urbanom prostoru grada.

[2] *Župna spomenica Župe svete Jelene Križarice u Zaboku*

Danas je župna crkva svete Jelene Križarice jedno od najprepoznatljivijih obilježja Zaboka. Zbog svoje povijesne, arhitektonske i umjetničke vrijednosti zaštićena je kao kulturno dobro Republike Hrvatske, upisano u Registar kulturnih dobara pod oznakom Z-2498. Njezina arhitektura, osobito vrijedan ulazni portal, svjedoči o graditeljskom umijeću prošlih stoljeća i važnome mjestu koje je crkva imala u razvoju grada.

Povijest zabočke župne crkve nije samo povijest jedne građevine. To je i priča o ljudima koji su je gradili, održavali, obnavljali i čuvali. U njezinim su se zidovima tijekom stoljeća izmjenjivale radost i tuga, molitve i pjesme, krštenja, vjenčanja i posljednji ispraćaji. Njezina su zvona pratila svakodnevni život brojnih naraštaja Zabočana, pozivala ih na bogoslužje i podsjećala na zajedništvo kojemu pripadaju.

Od stare crkvice na Popovu brijegu do današnje obnovljene crkve prošlo je mnogo vremena, ali je njezino značenje ostalo isto. Župna crkva svete Jelene Križarice bila je i ostala duhovni dom zabočkih vjernika, čuvar njihove povijesti i trajni znak povezanosti prošlih, sadašnjih i budućih naraštaja.

Tlocrt župne crkve svete Jelene Križarice u Zaboku. Prikazuje raspored unutrašnjega prostora crkve, s glavnim ulazom, crkvenom lađom, svetištem s glavnim oltarom te bočnim prostorijama i stubištima. Debelim crnim linijama označeni su zidovi, a isprekidanim linijama svodovi koji natkrivaju unutrašnjost crkve.

STARA CRKVA – KAPELA SVETE HELENE NA POPOVOM BRIJEGU

– PRVA ŽUPNA CRKVA ZABOKA

Prije nego što je izgrađena današnja župna crkva svete Jelene Križarice, zabočki su se vjernici okupljali u maloj crkvici na Popovom brijegu, iznad današnjega župnog dvora. Bila je posvećena svetoj Jeleni, a njezina povijest seže u vrijeme kada Zabok još nije imao vlastitu župu. Iako skromna izgledom i veličinom, ta je crkvica imala posebno mjesto u životu tadašnjih stanovnika. Upravo je ona postala prvom župnom crkvom Zaboka i početnim središtem vjerskoga života samostalne župe.

Ne zna se pouzdano kada je crkvica izgrađena. Prvi poznati pisani spomen potječe iz 1639. godine, kada je zabilježena u zapisniku crkvenoga pohoda, odnosno kanonske vizitacije. U to vrijeme Zabok je pripadao Župi Svetoga Križa Začretje, a crkvica svete Jelene služila je kao mjesto molitve i okupljanja stanovnika okolnih zaseoka.

Prema sačuvanim opisima, bila je vrlo malena. Predaja govori da je oltar bio zaštićen krovom, dok su vjernici tijekom bogoslužja stajali ispred crkvice. Možemo zamisliti kako su se nedjeljom i blagdanima ljudi iz okolnih sela uspinjali prema Popovom brijegu, dolazeći pješice uskim putovima između polja i vinograda. Ondje su se okupljali na molitvu, susretali rodbinu i susjede te pronalazili utjehu u svakodnevnim životnim teškoćama.

Važan događaj zbio se 30. travnja 1658. godine, kada je osnovana samostalna Župa svete Jelene Križarice. Dotadašnja kapela svete Helene, kako se svetica nazivala u starijim zapisima, postala je župnom crkvom. Iako su na području nove župe postojale i druge kapele, upravo je ona odabrana za središte vjerskoga života. Time je nastavljena dotadašnja tradicija štovanja svete Jelene, koja je ostala zaštitnicom zabočke župe sve do današnjih dana.

Kako je prva župna crkva izgledala, doznajemo iz zapisnika crkvenoga pohoda od 19. prosinca 1664. godine. U njemu je opisana kao malena, ali zidana građevina. Iznad unutrašnjosti nalazio se drveni strop ukrašen slikama, a na desnoj strani svetišta bila je mala sakristija, prostorija u kojoj se čuvalo misno ruho i predmeti potrebni za bogoslužje. Nad pročeljem se uzdizao drveni zvonik sa zvonom koje je pozivalo vjernike na molitvu.

Unutrašnjost crkvice bila je jednostavno uređena. U njoj se nalazio oltar na dvije razine, propovjedaonica s koje je svećenik govorio okupljenim vjernicima te drveno pjevalište ukrašeno slikama svetih apostola. Pod još nije bio popločen kamenim pločama, pa je crkvica svojim izgledom bila znatno skromnija od današnjih crkava.

Ni predmeti potrebni za bogoslužje nisu bili brojni. Crkva je imala srebrnu i pozlaćenu pokaznicu, poznatu i kao monstranca, u kojoj se vjernicima izlaže posvećena hostija na klanjanje. U njoj se nalazio i kalež koji je pripadao Nikoli Ratkaju, zetu Baltazara Zabokyja, pripadnika plemićke obitelji koja je imala važnu ulogu u osnivanju zabočke župe.

Zanimljiv je podatak da crkva nije imala osigurana sredstva za održavanje vječnoga svjetla pred svetohraništem. Potrebno ulje darovala je Barbara Gereczy, udovica Baltazara Zabokyja. Taj nam podatak pokazuje koliko je tadašnja crkva ovisila o pomoći svojih dobročinitelja. U vremenu kada nije bilo današnjih mogućnosti osvjetljenja, i održavanje jednoga svjetla predstavljalo je obvezu za koju je trebalo osigurati sredstva.

Oko crkvice prostiralo se groblje ograđeno hrastovom ogradom. Na njemu su pokapani umrli župljani iz većega dijela zabočke župe. Stanovnici koji su živjeli bliže kapeli sv. Antuna Padovanskoga imali su svoje groblje uz tu kapelu. U samoj crkvi nalazila se grobnica namijenjena pokopu župnika i uglednijih osoba.

Na groblju je stajala i mala drvena kapelica koju je dao podignuti župnik Sirovec. U njoj se nije služila sveta misa, a pojedini su župljani tražili da se ukloni ili premjesti. Crkva i groblje tako su činili jedinstven prostor na kojemu su se susretali život i smrt, molitva i sjećanje na pokojne.

S vremenom se crkvica postupno uređivala i opremala. Godine 1676. na njezinu su se zvoniku nalazila dva zvona, posvećena svetom Ivanu Krstitelju i svetom Petru. Njihova je zvonjava pratila svakodnevni život stanovnika, pozivala ih na bogoslužje i označavala važne trenutke u životu župe.

Prema sačuvanim crkvenim zapisima, u Župi Zabok 1678. godine zabilježeno je 19 *krštenika*. Taj nam podatak pruža mali, ali vrijedan uvid u život tadašnje župne zajednice i predstavlja jedan od ranih pisanih tragova o njezinim vjernicima.

U svetištu je postavljen pod od kamenih ploča, a u glavnome dijelu crkve uređen je pokrajnji oltar sa slikom Navještenja Blažene Djevice Marije. Godine 1715. kamenim je pločama popločen i preostali dio crkve, čime je njezina unutrašnjost postala urednija i prikladnija za okupljanje vjernika.

Posebno mjesto u životu zabočkih vjernika imalo je godišnje slavlje posvete crkve. Održavalo se u nedjelju prije blagdana Uzvišenja Svetoga Križa, a narod ga je nazivao *posvetilo*. Bio je to važan dan za cijelu župu. Vjernici su se okupljali na svečanome bogoslužju, zahvaljivali za svoju crkvu i zajednički obilježavali njezinu posvetu. Takva su slavlja, osim vjerskoga značenja, bila prilika za susrete stanovnika iz različitih dijelova župe.

Tijekom 18. stoljeća crkvica je više puta popravljana. Godine 1739. dotrajali drveni zvonik zamijenjen je novim. U crkvu se ulazilo kroz dvoja vrata, a ispred glavnoga ulaza nalazilo se drveno predvorje koje je vjernicima pružalo barem djelomičnu zaštitu od kiše i nevremena. Obnovljena je i hrastova ograda oko groblja.

U to su se vrijeme uređivale i druge sakralne građevine na području župe. Župnik Stjepan Lovrenčić dao je ukloniti dotrajalu drvenu kapelu sv. Martina i podignuti novu. Njezino je svetište bilo zidano, dok je preostali dio bio izgrađen od drva. Kapela je izvana i iznutra bila ožbukana, pa je izgledala kao potpuno zidana građevina. Time se nastojalo osigurati prikladno mjesto za molitvu i vjernicima koji su živjeli dalje od župne crkve.

Unatoč popravcima, godine su ostavljale sve vidljivije tragove na crkvici svete Jelene. Već 1761. godine zabilježeno je da su njezini zidovi bili vrlo slabi. Četiri

godine poslije stari pokrajnji oltar zamijenjen je novim oltarom Blažene Djevice Marije, do kojega su vodile kamene stube.

Godine 1771. u crkvi su se nalazila četiri oltara, među kojima je bio i novi oltar Presvetoga Trojstva. Međutim, glavni oltar već je bio vrlo dotrajao. Ni sama građevina nije bila u dobrome stanju. Kameni pod u glavnome prostoru bio je oštećen, strop i zvonik prijetili su urušavanjem, a krov iznad ulaza prokišnjavao je.

Župljani su, zajedno sa svojim svećenicima i dobročiniteljima, nastojali crkvu održavati koliko su im dopuštale mogućnosti. Nabavljali su se i popravljali oltari, crkveni namještaj i predmeti potrebni za bogoslužje. Pojedini su predmeti kupovani, drugi darovani, a neki su nabavljani razmjenom s drugim župama. No, unatoč svim nastojanjima, stara je crkva postupno postajala sve manje sigurna.

Posebno težak događaj zbio se 13. listopada 1775. godine, kada je potres pogodio zabočki kraj i dodatno oštetio već oslabljenu crkvicu. Strop se na više mjesta urušio, zidovi su popucali, a oštećen je i krov sakristije. Postalo je jasno da dotrajala građevina više ne može dugoročno služiti potrebama župljana.

Zbog njezina lošega stanja počelo se ozbiljno razmišljati o gradnji nove, veće i sigurnije župne crkve. Osim dotrajalosti, važan razlog bio je i položaj stare crkvice na uzvisini, do koje se nije uvijek bilo jednostavno uspeti, osobito starijim i bolesnim vjernicima. Za novu je crkvu odabrano pristupačnije mjesto, bliže glavnoj prometnici i župnome dvoru.

Gradnja današnje župne crkve svete Jelene Križarice započela je 1782. godine. Bio je to početak novoga razdoblja u povijesti zabočke župe. Stara crkvica na Popovom brijegu još je neko vrijeme služila svojoj namjeni, ali je zbog dotrajalosti i posljedica potresa konačno napuštena 1786. godine.

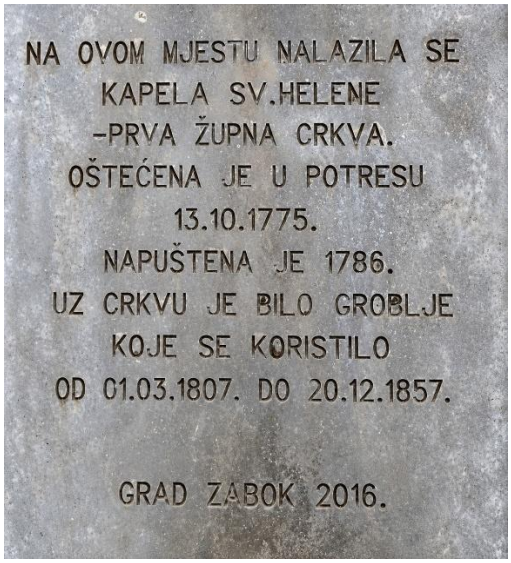
Time je završilo više od stoljeća njezine službe kao župne crkve. Građevina koja je pratila prve naraštaje samostalne zabočke župe postupno je nestala, ali je uspomena na nju ostala sačuvana u crkvenim zapisima i povijesti Zaboka.

Groblje uz staru crkvu nastavilo je imati svoju ulogu i nakon njezina napuštanja. Prema podacima na današnjoj spomen-ploči, koristilo se od 1. ožujka 1807. do 20. prosinca 1857. godine. Ti datumi svjedoče da je prostor Popova brijega još desetljećima nakon prestanka bogoslužja u staroj crkvi ostao povezan s vjerskim životom i posljednjim ispraćajima zabočkih župljana.

U proljeće 2016. godine na Popovom brijegu otvorena je nova vodosprema. Uz nju su postavljeni metalni križ i spomen-ploča s povijesnim podacima o nekadašnjoj crkvi svete Helene i pripadajućem groblju. Na ploči je zapisano da se na tome mjestu nalazila kapela svete Helene, prva zabočka župna crkva, da je oštećena u potresu 13. listopada 1775. godine te napuštena 1786. godine.

Spomen-obilježje na Popovom brijegu, podignuto 2016. godine na mjestu nekadašnje kapele svete Helene, prve zabočke župne crkve.

Spomen-ploča na Popovom brijegu, postavljena 2016. godine, čuva uspomenu na kapelu svete Helene, prvu zabočku župnu crkvu

Križ i spomen-ploču blagoslovio je tadašnji zabočki župnik vlč. Marijan Culjak, u nazočnosti krapinsko-zagorskoga župana Željka Kolara, zabočkoga gradonačelnika Ivana Hanžeka te brojnih uzvanika i stanovnika Zaboka. Tim je činom na dostojanstven način obilježeno mjesto na kojemu su se okupljali prvi naraštaji zabočkih župljana.

Danas na Popovom brijegu više nema stare crkvice ni njezina zvonika. Ostali su križ, spomen-ploča i uspomena na mjesto koje je stoljećima bilo povezano s vjerom i životom stanovnika Zaboka.

Kada se prisjećamo prve zabočke župne crkve, ne govorimo samo o nekadašnjoj građevini. Prisjećamo se i ljudi koji su se u njoj molili, svećenika koji su ondje služili, obitelji koje su dolazile na bogoslužja i naraštaja koji su na okolnome groblju ispraćali svoje najmilije.

Mala crkva svete Jelene na Popovom brijegu bila je mnogo više od skromne bogomolje. Bila je mjesto susreta, molitve, nade i zajedništva. Iz nje je izrastao organizirani život samostalne zabočke župe, a njezinu je ulogu nastavila današnja župna crkva svete Jelene Križarice.

Iako je od napuštanja stare crkvice prošlo više od dva stoljeća, uspomena na nju i danas živi. Popov brijeg ostaje mjesto koje nas podsjeća na početke zabočke župe, vjeru naših predaka i zajedništvo koje se prenosilo s naraštaja na naraštaj. [3]

Premda kapela svete Helene više ne postoji, njezino je značenje trajno utkano u povijest i duhovnu baštinu Zaboka. Na mjestu nekadašnje crkvice više se ne uzdiže zvonik niti se čuje zvonjava koja je stoljećima pozivala vjernike na molitvu. Danas ondje stoji spomen-križ, kao znak sjećanja na prvu zabočku župnu crkvu i ljude koji su se u njoj okupljali.

Iako su njezini zidovi nestali, ostala je vjera koju su u njima njegovali naši preci. Upravo je ta vjera povezala prošle naraštaje s današnjim vjernicima i postala trajnim dijelom duhovnoga i povijesnoga identiteta Zaboka.

Položaj spomen – obilježja na Popovom brijegu

[3] *Župna spomenica Župe svete Jelene Križarice u Zaboku*

KAPELA – MJESTO MOLITVE I VJERE

Kapela je manja crkvena građevina namijenjena molitvi i bogoslužju. Za razliku od župne crkve, koja je središte vjerskoga života cijele župe, kapela najčešće služi vjernicima pojedinoga naselja ili manjega područja. Može biti samostalna građevina, ali se može nalaziti i unutar samostana, dvorca, bolnice, škole ili druge ustanove. U kapelama se, prema crkvenim pravilima, mogu slaviti svete mise i održavati različite pobožnosti.

Naziv *kapela* povezan je sa svetim Martinom, biskupom iz Toursa, koji je živio u 4. stoljeću. Prema poznatoj predaji, Martin je još kao rimski vojnik susreo siromašnoga čovjeka koji je drhtao od hladnoće. Sažalio se nad njim, prerezao svoj vojnički ogrtač na dva dijela i jednu polovicu darovao siromahu. Predaja govori da mu se poslije u snu ukazao Isus Krist odjeven u darovani dio ogrtača.

Taj je događaj postao simbol kršćanskoga milosrđa i pomaganja bližnjima. Dio Martinova ogrtača kasnije se čuvao kao dragocjena sveta relikvija franačkih kraljeva. Mjesto na kojemu se čuvao nazivalo se latinskom riječju *capella*, od koje je nastao današnji naziv kapela. Svećenici koji su se brinuli o relikviji i ondje služili bogoslužje nazivali su se kapelanima. Tako su se tijekom vremena nazivi kapela i kapelan proširili u crkvenoj uporabi.

Kapele su tijekom stoljeća imale posebno značenje u životu stanovnika Hrvatskoga zagorja. U vrijeme kada su sela bila međusobno udaljena, a putovi često teško prohodni, stanovnici nisu uvijek mogli jednostavno doći do župne crkve. Zato su u svojim naseljima podizali manje kapele u kojima su se okupljali na molitvu, osobito o blagdanima svetaca kojima su bile posvećene.

Takva je tradicija postojala i u zabočkome kraju. Naši su preci svoju vjeru iskazivali gradnjom i održavanjem kapela na istaknutim mjestima, uz putove, na brežuljcima i u blizini svojih domova. Njihovu su izgradnju često pomagale plemićke obitelji, ali i obični stanovnici koji su vlastitim radom i prilozima nastojali osigurati mjesto zajedničke molitve.

Kapele su najčešće bile posvećene Isusu Kristu, Blaženoj Djevici Mariji ili pojedinim svecima kojima su se vjernici obraćali za zaštitu i zagovor. U njima su se slavile svete mise, molile krunice i održavale pobožnosti, a blagdan zaštitnika kapele bio je poseban događaj za stanovnike naselja.

KAPELA SVETOGA ANTUNA PADOVANSKOGA U GRABROVCU

Na blagoj uzvisini u Grabrovcu, iznad nekadašnjih posjeda plemićke obitelji Zaboky, nalazi se kapela svetoga Antuna Padovanskoga. Sa svojega položaja pruža lijep pogled na okolne brežuljke, naselja i dolinu Zaboka. Okružena zelenilom, kapela je već stoljećima prepoznatljiv dio zabočkoga krajolika i jedno od važnih mjesta vjerskoga života ovoga kraja.

Njezina je povijest usko povezana s plemićkom obitelji Zaboky, koja je tijekom 17. stoljeća imala važnu ulogu u životu Zaboka i osnivanju samostalne župe. Iako nije pouzdano utvrđeno kada je na tome mjestu podignuta prva kapela, pretpostavlja se da je ondje postojala starija građevina, na čijim je temeljima poslije izgrađena današnja kapela.

Prema nekim nepotvrđenim podacima, kapela svetoga Antuna mogla je jedno vrijeme služiti i kao župna crkva, možda još dok je Zabok pripadao Župi Svetoga Križa Začretje. Takva se mogućnost povezuje s njezinim načinom gradnje i postojanjem sakristije, prostorije namijenjene pripremi svećenika za bogoslužje. Međutim, za takvu pretpostavku zasad nema dovoljno pouzdanih povijesnih dokaza.

Prvi poznati pisani spomen kapele potječe iz 13. svibnja 1675. godine, kada je njezino ime zabilježeno u zapisniku crkvenoga pohoda. Već sljedeće godine, 23. studenoga 1676., nastao je mnogo podrobniji opis koji nam omogućuje da zamislimo kako je kapela tada izgledala.

U zapisniku se navodi da je kapela stajala na brežuljku iznad plemićkoga kaštela. Bila je zidana od temelja, pokrivena daskama, a unutrašnjost joj je imala svod i pod od kamenih ploča. Prema načinu gradnje i uređenja pripadala je ranobaroknome razdoblju, iako su na njoj bili vidljivi i tragovi starijih graditeljskih obilježja.

Posebno mjesto u njezinoj povijesti pripada Suzani, rođenoj Svirčić, koja se u starijim zapisima navodi kao udovica Baltazara Zabokyja. Prema zapisniku iz 1676. godine, upravo je ona dala podignuti kapelu, a iste je godine o vlastitome trošku dala izgraditi i visoki toranj pred njezinim ulazom. U tornju se nalazilo zvono koje je pozivalo stanovnike okolnih naselja na molitvu i bogoslužje.

Unutrašnjost kapele bila je skromna, ali pažljivo uređena. U njoj su se nalazili glavni oltar i propovjedaonica ukrašena pozlaćenim kipovima. Od crkvenoga posuđa spominje se srebrni, pozlaćeni kalež. Ti nam podaci govore da se, unatoč maloj veličini, nastojalo osigurati sve što je bilo potrebno za dostojanstveno slavljenje svete mise.

Godine 1678. kapeli je dograđeno predvorje, a uređivan je i zvonik na njezinu pročelju. Tijekom sljedećih desetljeća kapela se postupno opremala novim crkvenim namještajem. U zapisu iz 1696. godine posebno se ističe lijepo izrađena propovjedaonica s pozlaćenim kipovima, dok se 1708. godine, uz glavni oltar, spominje i pokrajnji oltar posvećen Presvetome Trojstvu.

Važnu ulogu u životu kapele imala su njezina zvona. Njihova je zvonjava pratila nedjelje, blagdane i druge važne trenutke u životu stanovnika Grabrovca i okolnih naselja. Međutim, zvona su se tijekom vremena oštećivala pa ih je trebalo popravljati ili ponovno lijevati.

Godine 1724. jedno je zvono puklo te je ponovno izliveno uz trošak od 145 forinti. Bilo je posvećeno Presvetome Trojstvu, svetom Antunu i svetom Donatu. Na njemu se nalazio latinski natpis „SANCTA TRINITAS ORA PRO NOBIS. ANNO 1724.", što znači „Presveto Trojstvo, moli za nas. Godine 1724."

Četiri godine poslije, 1728., u Zagrebu je ponovno izliveno i drugo oštećeno zvono, posvećeno Blaženoj Djevici Mariji. Na njemu je bio zabilježen natpis s imenom zvonoljevača i godinom izrade.

U zapisniku crkvenoga pohoda od 2. lipnja 1732. godine kapela se spominje kao imovina župe. Sačuvan je i popis osoba koje su prema kapeli imale određene novčane obveze. To pokazuje da je kapela imala vlastita sredstva i da se vodila briga o njezinu održavanju.

Tijekom svoje duge povijesti kapela je više puta stradavala od prirodnih nepogoda. Jedna od većih nesreća dogodila se 1747. godine, kada je u nju udario grom. Požar koji je pritom nastao zahvatio je krov tornja, glavni prostor kapele i svetište. Oštećenja su bila velika, pa su bili potrebni opsežni popravci kako bi se kapela ponovno mogla koristiti.

Unatoč teškoćama, vjernici i dobročinitelji nastavili su je uređivati. Godine 1765. postavljeni su novi glavni oltar, propovjedaonica i pokrajnji oltar svetoga Florijana, zaštitnika od požara. Njegovo štovanje bilo je osobito važno u vrijeme kada su kuće i gospodarske zgrade većinom bile građene od drva, a požari predstavljali veliku opasnost.

Nova nevolja pogodila je kapelu 13. listopada 1775. godine. Snažan potres, koji je teško oštetio i staru župnu crkvu svete Jelene na Popovom brijegu, prouzročio je pukotine na zidovima kapele svetoga Antuna i oštetio njezin krov.

Kapela je ponovno popravljana, a 1778. godine u njoj je izrađen novi barokni pokrajnji oltar posvećen Blaženoj Djevici Mariji. Tako su, uz glavni oltar svetoga Antuna, vjernici imali i oltare posvećene drugim svecima kojima su se obraćali u svojim molitvama.

Prema zapisu iz 1795. godine, kapela je bila posvećena, a godišnjica njezine posvete slavila se u nedjelju nakon blagdana Uzvišenja Svetoga Križa. Bogoslužja su se održavala na blagdan svetoga Antuna, treći dan Božića, Uskrsa i Duhova te na godišnjicu posvete. Svete mise služile su se i određenim nedjeljama tijekom godine.

Takva su okupljanja imala veliko značenje za stanovnike Grabrovca i okolnih naselja. Kapela nije bila samo mjesto molitve nego i prostor susreta obitelji, rodbine i susjeda. Na blagdan svetoga Antuna okupljali su se vjernici kako bi sudjelovali u svetoj misi, zahvalili za primljena dobročinstva i molili za svoje obitelji.

Posebno važnu ulogu kapela je ponovno dobila nakon velikoga potresa 9. studenoga 1880. godine. Tada je teško oštećena župna crkva svete Jelene Križarice u Zaboku, pa se u njoj privremeno nisu mogla održavati redovita bogoslužja.

Iako je i kapela svetoga Antuna pretrpjela određena oštećenja, ona su bila znatno manja. Zato su se od 9. studenoga 1880. godine svete mise i druga bogoslužja održavali upravo u njoj. Kapela je tako ponovno postala važno središte vjerskoga života zabočke župe.

Takvo je stanje potrajalo do 28. studenoga 1881. godine, kada je župna crkva svete Jelene popravljena i ponovno osposobljena za bogoslužje. Taj događaj pokazuje koliko je kapela svetoga Antuna bila važna ne samo stanovnicima Grabrovca nego i cijeloj zabočkoj župi.

Godine 1882. pristupilo se temeljitoj obnovi kapele. Građevina je dodatno učvršćena željeznim sponama kako bi njezini zidovi bili sigurniji. Uklonjen je zid između kapele i tornja, čime je unutrašnji prostor proširen i povezan s predvorjima. Kod ulaza je izrađeno i drveno pjevalište.

Početkom 20. stoljeća nastavljeni su radovi na uređenju. Godine 1909. u kapeli su postavljene nove keramičke podne pločice, nabavljene u tvornici „Zagorka" u Bedekovčini. Njihova je cijena iznosila 573,96 kruna. Taj je podatak zanimljiv jer pokazuje da su se za obnovu sakralnih građevina koristili i proizvodi domaće industrije.

Tijekom Prvoga svjetskog rata kapela je ostala bez jednoga zvona. Godine 1916. ono je oduzeto za ratne potrebe, kao što se tada događalo u mnogim crkvama i kapelama. Zvona su se često pretapala kako bi se njihov metal iskoristio za vojnu proizvodnju.

Nakon završetka rata nastojalo se nadoknaditi izgubljeno. Godine 1920. za kapelu je kupljeno novo zvono teško 63 kilograma. Izradio ga je zagrebački zvonoljevač A. Blazina, a plaćeno je 9.850 kruna iz sredstava kapele.

Godine 1923. kapela je obojena žutom bojom. Donji dijelovi zidova dodatno su ožbukani i zaštićeni cementnim premazom kako bi se spriječilo njihovo daljnje propadanje. Trošak radova iznosio je 10.000 kruna, a podmiren je iz sredstava kapele.

Teška oštećenja doživio je i njezin toranj. Prema podacima objavljenima u župnome časopisu povodom 350. obljetnice župe, ubrzo nakon Drugoga svjetskog rata toranj je bio srušen. U priloženoj građi spominje se i oštećenje prouzročeno eksplozivnom napravom, ali okolnosti toga događaja nisu dovoljno razjašnjene.

Nakon rušenja izvedeni su osnovni građevinski radovi kako bi se kapela zaštitila od daljnjega propadanja. Međutim, njezin izgled više nije bio jednak nekadašnjemu. Godine 1955. zabilježeno je i postavljanje gromobrana, a radove je izveo limar Benc iz Zagreba.

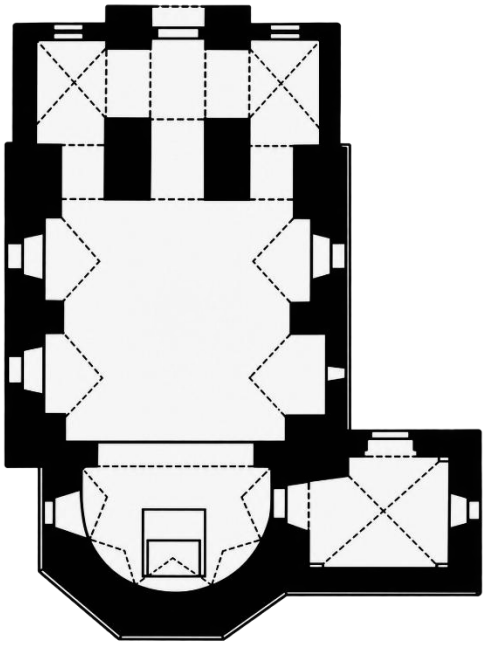
Tijekom sljedećih desetljeća kapela je održavana prema mogućnostima župe i njezinih vjernika. Godine 1986. obnovljeno je krovište. Postavljene su nove daske, zaštitna ljepenka i aluminijski lim te novi žljebovi. Radove je izveo Stjepan Bolfan iz Zagreba.

Značajniji radovi nastavljeni su 1991. godine. S unutrašnjih zidova uklonjena je stara žbuka, postavljene su nove električne instalacije, obavljeni ličilački radovi i uređena okolica. Radilo se i na obnovi zvonika, čime se nastojalo kapeli vratiti njezin prepoznatljiv izgled.

Godine 1995. uklonjene su smreke koje su rasle u neposrednoj blizini kapele. Dvije godine poslije, 1997., ugrađeni su novi prozori i vrata sakristije.

Tijekom 1998. započela je temeljita obnova vanjskoga izgleda kapele. Uklonjena je dotrajala žbuka, vanjski su zidovi ponovno ožbukani, a toranj je obnovljen prema svojemu ranijem obliku i prekriven bakrenim limom. Time je kapela ponovno dobila izgled koji podsjeća na njezinu dugu povijest.

U uređenju okoliša sudjelovali su i stanovnici zabočkoga kraja. Godine 1999. članovi lovačkoga i vatrogasnoga društva zasadili su čemprese uz kapelu. Zemlju su dovezli i uredili obrtnici Dražen Jerneić i Nenad Roginić, dok je sadnice darovao Miljenko Vranić. Takvi primjeri zajedničkoga rada pokazuju koliko je kapela ostala važna stanovnicima ovoga kraja.

Tlocrt prizemlja kapele sv. Antuna u Grabrovcu

Početkom novoga stoljeća posebna je pažnja posvećena obnovi unutrašnjosti i vrijednih oltara. Godine 2002. obnovljeni su i restaurirani oltari kapele. Na obnovi glavnoga oltara radili su profesor Josip Kalnecker i Drago Cvijetić, dok je pokrajne oltare Blažene Djevice Marije i svetoga Florijana obnovio Branimir Bubnjarić iz Zagreba.

Godine 2003. obitelj Posavec iz Luga darovala je kapeli sustav ozvučenja, čime je olakšano praćenje bogoslužja i omogućeno kvalitetnije održavanje većih vjerskih okupljanja.

Položaj kapele sv. Antuna u Grabrovcu

Kapela svetoga Antuna Padovanskoga i danas je mjesto molitve i okupljanja vjernika. U njoj se posebno obilježavaju blagdani svetoga Florijana, 4. svibnja, svetoga Antuna Padovanskoga, 13. lipnja, i svetoga Huberta, 3. studenoga. Ti blagdani povezuju vjernike, vatrogasce, lovce i druge stanovnike koji u kapeli čuvaju svoje vjerske običaje.

Do kapele danas vodi uređena prometnica, a u njezinoj je blizini odmorište s klupama. S brežuljka se pruža pogled na okolni krajolik, a mirno okruženje poziva prolaznike da zastanu, odmore se i prisjete ljudi koji su tijekom stoljeća gradili, obnavljali i čuvali ovo mjesto.

Kapela svetoga Antuna posebno je vrijedna i zbog povezanosti s plemićkom obitelji Zaboky. Njezina povijest podsjeća na vrijeme kada su na okolnim posjedima živjeli zabočki plemići, a njihove su obitelji sudjelovale u izgradnji i održavanju crkvenih građevina. [4]

Tijekom više od tri stoljeća kapela je preživjela požare, potrese, ratove i brojne promjene. Njezini su se zidovi popravljali, zvona mijenjala, a oltari obnavljali. Ipak, ono najvažnije ostalo je isto – bila je i ostala mjesto na kojemu se ljudi okupljaju u vjeri.

Kapela sv. Antuna Padovanskog u Grabrovcu

[4] *Župa svete Jelene Križarice, Zabok: „Sv. Antun – Grabrovec", povijest i obnove kapele; Zagrebačka nadbiskupija: „Zabok: Proslavljen blagdan svetog Antuna i blagoslovljen obnovljeni križ krajputaš"; Glas Koncila: „Zabočka župa – Pun pogodak: Fala ti, Božek, za zagorsku grudu!", 2017.; Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Kapela sv. Antuna Padovanskoga u Grabrovcu, oznaka Z-2100; Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Zabok (grad)", Enciklopedija Hrvatskoga zagorja, mrežno izdanje; Župa Zabok: Spomenica župe, zapisi o obnovama kapele; Zapisnici kanonskih vizitacija Župe Zabok iz 17. i 18. stoljeća, osobito 1675., 1676., 1696., 1708., 1732. i 1795. godine.*

Kapela svetoga Antuna Padovanskoga u Grabrovcu nije samo stara crkvena građevina. Ona je dio povijesti Zaboka, svjedok vjere naših predaka i mjesto koje povezuje prošle i današnje naraštaje. Njezino očuvanje znak je poštovanja prema svima koji su je tijekom stoljeća gradili, obnavljali i čuvali za buduće generacije.

Kapela sv. Antuna Padovanskog u Grabrovcu

POKLONCI – MALI ZNAKOVI VELIKE VJERE

Uz zagorske ceste, na raskrižjima putova, pokraj starih seoskih kuća i među zelenim brežuljcima mogu se vidjeti mali vjerski spomenici koje nazivamo pokloncima. Neki su zidani poput malenih kapelica, drugi imaju oblik jednostavnoga stupa ili niše sa slikom ili kipom sveca. Iako se razlikuju po izgledu i veličini, svi imaju zajedničko značenje – svjedoče o vjeri ljudi koji su ih podizali i čuvali. Poklonci su nastajali iz različitih razloga. Pojedine su obitelji podizale poklonac u znak zahvalnosti Bogu za uslišenu molitvu, ozdravljenje ili sretan povratak s putovanja. Drugi su nastajali kao ispunjenje zavjeta, u spomen na neki događaj ili kao molba za zaštitu obitelji, doma, polja i putnika.

U njima su se najčešće nalazili kipovi ili slike Isusa Krista, Blažene Djevice Marije i svetaca kojima su se stanovnici određenoga kraja posebno utjecali. Pred pokloncima su ljudi zastajali, prekrižili se, kratko pomolili ili zapalili svijeću. Nije bilo potrebno mnogo riječi. Dovoljna je bila jednostavna molitva, zahvala ili trenutak tišine.

U prošlosti su poklonci imali posebno mjesto u svakodnevnom životu zagorskoga sela. Uz njih su se okupljali susjedi i članovi obitelji, osobito tijekom svibanjskih pobožnosti, kada su se molile litanije Blaženoj Djevici Mariji. Ponegdje su se održavale i druge zajedničke molitve, blagoslovi polja te procesije kojima su vjernici molili za dobar urod, zdravlje i zaštitu od nevremena. Za mnoge su naraštaje poklonci bili mnogo više od malih građevina uz cestu. Oni su označavali mjesta susreta, molitve i zajedništva. Djeca su uz njih učila prve molitve, stariji su prenosili vjerske običaje, a prolaznici su se prisjećali da u svakodnevnoj žurbi treba pronaći trenutak za Boga.

Poklonci su ujedno vrijedni svjedoci prošlosti. Njihov oblik, način gradnje, ukrasi, natpisi i godine podizanja mogu nam mnogo otkriti o ljudima i vremenu u kojemu su nastali. Neki su sačuvali imena svojih utemeljitelja i dobročinitelja, dok se za druge više ne zna tko ih je podigao. Ipak, njihova prisutnost u krajoliku govori o dubokoj povezanosti vjere i života naših predaka. [5]

Na području zabočke župe poklonci su dio vjerske i kulturne baštine koju su stvarali i čuvali brojni naraštaji. Mnogi su tijekom vremena obnavljani zahvaljujući brizi obitelji, susjeda i mještana. Njihovim očuvanjem ne štite se samo stare građevine nego i uspomene, običaji i priče koje su se prenosile s koljena na koljeno.

Danas, kada se način života znatno promijenio, poklonci nas i dalje podsjećaju na vrijeme u kojemu je molitva bila sastavni dio svakodnevice. Oni su mali, ali prepoznatljivi znakovi vjere, zahvalnosti i nade.

Svaki poklonac ima svoju priču. Neke su zapisane u kamenu ili na starim pločama, a druge žive u sjećanjima ljudi. Sačuvati te priče znači sačuvati dio povijesti zabočkoga kraja i duhovne baštine koju su nam ostavili naši preci.

---

[5] *Kraševac, Irena: „Pilovi, poklonci i javna skulptura", u: Krapinsko-zagorska županija: sakralna arhitektura s inventarom, feudalna arhitektura, spomen-obilježja, Institut za povijest umjetnosti i Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 76–79; Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Tradicijska arhitektura", Hrvatska tehnička enciklopedija, mrežno izdanje; Belaj, Marijana i Urem, Sandra: „Pirovačke kapelice i poklonci: mjesta interakcije, sjećanja i identifikacije", Studia ethnologica Croatica, sv. 22, 2010., str. 255–282; Alić, Marijan: „Krajputaši: duhovnost na putu za sigurnu vožnju", Revija HAK, 2. studenoga 2018.*

POKLONAC KRIŽA ISUSOVA U GRABROVCU

Na pitomim zabočkim bregima, u predjelu Greblice u Grabrovcu, na raskrižju lokalnih putova, nalazi se poklonac Križa Isusova, podignut 2000. godine. Ovo malo sakralno zdanje nastalo je zahvaljujući vjeri, zajedništvu i dobroj volji mještana koji su željeli imati mjesto za molitvu i okupljanje.

Zemljište za izgradnju darovao je Lacko Goluban, a glavni pokretači i organizatori bili su Andrija i Dražen Jerneić, koji su uz pomoć brojnih mještana podnijeli najveći dio tereta izgradnje.

Unutrašnjost poklonca oslikali su profesor Josip Kaltnecker i Drago Cvjetić, dajući mu poseban umjetnički i duhovni ugođaj.

Nakon završetka radova poklonac je blagoslovljen i posvećen Križu Isusovu. U njemu se tijekom godine povremeno slave svete mise, a posebno svečano na blagdan Uzvišenja Svetoga Križa, 14. rujna, kada se vjernici okupljaju u zajedničkoj molitvi. [6]

Poklonac Križa Isusova danas je vrijedan dio vjerske baštine Grabrovca i zabočkoga kraja. On svjedoči o slozi i predanosti ljudi koji su ga podigli te ostaje mjesto molitve, zahvalnosti i susreta sadašnjih i budućih naraštaja.

Poklonac Križa Isusova u Grabrovcu, 22. listopada 2022. godine

[6] *Župna spomenica Župe svete Jelene Križarice u Zaboku*

Položaj poklonca Križa Isusova u Grabrovcu,

POKLONAC MAJKE BOŽJE U PAVLOVCU

U proljeće 1899. godine mještani Pavlovca podigli su uz tadašnju kotarsku cestu malu otvorenu kapelicu u čast Blažene Djevice Marije. Prema dostupnim zapisima, riječ je o najstarijem pokloncu-kapelici na zabočkom području.

Za njezinu izgradnju posebno je zaslužan Petar Tomek, trgovac svinjama, koji je darovao 50 forinti, što je u ono vrijeme bio značajan novčani prilog.

Kapelica je svečano blagoslovljena 11. svibnja 1899. godine, na blagdan Uzašašća Gospodinova. Tom se prigodom okupilo mnoštvo vjernika. Od zabočke župne crkve prema Pavlovcu krenula je velika svečana procesija, za koju je u župnim zapisima zabilježeno da je bila najveća dotad viđena u Zaboku.

Brigu o održavanju i potrebnim popravcima kapelice preuzeli su Petar Tomek i Florijan Papišta, koji su se na to obvezali i pisanim očitovanjem.

Kapelica je temeljito obnovljena 1997. godine. Iznad njezina ulaza nalazi se zabat s nišom u kojoj je smješteno raspelo. U unutrašnjosti je mali oltar s kipovima Majke Božje Lurdske i svete Bernardice, izrađenima u tirolskim radionicama.

Više od jednog stoljeća kapelica Majke Božje u Pavlovcu svjedoči o vjeri, zajedništvu i pobožnosti tamošnjih mještana. Podignuta njihovim trudom i darovima, ostala je vrijedan dio vjerske i kulturne baštine zabočkoga kraja.

Položaj poklonca Majke Božje u Pavlovcu

Poklonac Majke Božje u Pavlovcu

POKLONAC PRESVETOG SRCA ISUSOVA U ZABOČKIM BREGIMA

Poklonac Presvetog Srca Isusova na gornjim Zabočkim Bregima podignut je 1907. godine. Za njegovu izgradnju najzaslužniji je Franjo Huić, stanovnik Zabočkih Brega i poduzetnik u Zagrebu, koji je osigurao novac za gradnju. U podizanju poklonca sudjelovali su i mještani, pomažući građevinskim materijalom i drugim prilozima.

Poklonac je prvotno bio jednostavna građevina s polukružnim ulazom i trokutastim zabatom na pročelju. U sredini zabata bila je naslikana slika Srca Isusova i upisana godina izgradnje.

Nakon gotovo stotinu godina, na poticaj mještana te uz podršku zabočkoga župnika vlč. Marijana Culjaka, tijekom 2001. i 2002. godine poklonac je temeljito obnovljen i dograđen. Ispred ulaza izgrađen je natkriveni prostor koji počiva na dva stupa, a iznad njega podignut je zvonik. U unutrašnjosti se nalazi oltar s kipovima Presvetog Srca Isusova, Majke Božje i svetoga Vinka.

Poklonac Presvetog Srca Isusova na Zabočkim bregima (u pozadini kapela sv. Antuna Padovanskog u Grabrovcu)

Obnovljeni poklonac svečano je blagoslovljen 7. lipnja 2002. godine, na blagdan Presvetog Srca Isusova. Blagoslov je predvodio fra Celzo Vlahović, gvardijan franjevačkoga samostana u Krapini, uz sudjelovanje zabočkoga župnika i kapelana Tomislava Fridla.

Iste godine ispred poklonca postavljen je križ od nehrđajućeg čelika, koji je izradio i darovao član župnoga pastoralnog vijeća Dragutin Fiket iz Grabrovca.

Godine 2007. svečano je obilježena stota obljetnica izgradnje poklonca. Svečano misno slavlje predvodio je dr. Vlado Košić, tadašnji pomoćni zagrebački biskup. U proslavi je sudjelovala i udruga „Muži zagorskoga srca“, čiji je zaštitnik Presveto Srce Isusovo.

Poklonac Presvetog Srca Isusova već više od stoljeća zauzima posebno mjesto u vjerskom životu stanovnika Zabočkih Brega. Njegova izgradnja, obnova i očuvanje svjedoče o vjeri, slozi i zajedništvu mještana koji su ga podizali i čuvali za buduće naraštaje.

Položaj poklonca Presvetog Srca Isusovog na Zabočkim bregima

POKLONAC SVETOG IVANA KRSTITELJA U REPOVCU

Poklonac svetog Ivana Krstitelja u Repovcu podignut je 1991. godine zahvaljujući zajedničkom trudu i zalaganju tamošnjih mještana. Posebno je zaslužan Dragutin Tuđa, koji je sudjelovao u svim poslovima, od izrade projekta do završetka gradnje.

Zemljište za izgradnju darovao je Zdenko Vrančić, a među najzaslužnijim graditeljima bili su Antun Repovečki i Dragutin Tuđa. Njihov trud, uz pomoć i priloge ostalih mještana, omogućio je da Repovec dobije vlastiti prostor za molitvu i okupljanje vjernika.

Prema zapisima u župnoj spomenici, poklonac je svečano blagoslovljen 24. lipnja 1991. godine, na blagdan Rođenja svetog Ivana Krstitelja. Svečanosti su prisustvovali vlč. Matija Prepelić, župnik iz Kraljeva Vrha, i vlč. Josip Komorčec, župnik iz Bedekovčine. Tom su prigodom posebno pohvaljeni svi koji su svojim radom i darovima pridonijeli njegovoj izgradnji.

Poklonac Svetog Ivana Krstitelja u Repovcu

U čast nebeskoga zaštitnika, svetog Ivana Krstitelja, mještani Repovca svake godine svečano obilježavaju njegov blagdan misnim slavljem, koje se tradicionalno održava u nedjelju prije 24. lipnja.

Godine 2004. pročelje poklonca ukrašeno je slikom svetog Ivana Krstitelja, koju je izradio slikar Aleksandar Šandor Pavišić. Za izradu slike vjernici su prikupili 1.000 eura, a prikupljanje priloga predvodio je član župnoga pastoralnog vijeća Rudolf Tuđa.

Sljedeće, 2005. godine, toranj poklonca prekriven je bakrenim limom, čime je dodatno zaštićen od vremenskih utjecaja.

Poklonac svetog Ivana Krstitelja danas je mjesto molitve i okupljanja vjernika Repovca. Njegova izgradnja i kasnije uređenje svjedoče o slozi, vjeri i zajedništvu mještana koji su vlastitim trudom i darovima stvorili i sačuvali ovo malo, ali vrijedno sakralno zdanje.

Položaj poklonca Svetog Ivana Krstitelja u Repovcu

POKLONAC SVETOG MARTINA U ZABOKU

Na raskrižju glavne ceste i puta (ispred današnjeg Vatrogasnog doma) koji vodi prema zabočkom župnom dvoru, početkom 18. stoljeća nalazio se zidani kip. Kasnije ga je jedan od mještana ogradio drvenim stijenkama i tako je nastao mali poklonac posvećen svetom Martinu. U njegovoj blizini nalazio se i javni bunar.

Poklonac je svečano blagoslovljen 22. studenoga 1739. godine, a blagoslov je obavio Josip Katejan Thauzy, tadašnji župnik u Svetom Križu Začretju. Godine 1744. uz poklonac je dograđena drvena sakristija, prostorija u kojoj su se čuvali predmeti potrebni za bogoslužje i u kojoj se svećenik pripremao za svetu misu.

Pokušaj rekonstrukcije poklonca Svetog Martina u Zaboku

S vremenom je poklonac počeo propadati. Prilikom crkvenog pregleda 1761. godine utvrđeno je da je građevina u vrlo lošem stanju, gotovo pred rušenjem. U zapisniku je navedeno da više nije prikladna za održavanje bogoslužja.

Godine 1768. poklonac je obnovljen. Postavljen je novi krov, podignut toranj i uređen oltar svetog Martina. Međutim, obnova nije trajno riješila probleme. Već 1778. godine, zbog ponovnoga propadanja građevine, crkveni je nadzornik zabranio služenje svetih misa. Nakon toga poklonac je postupno napušten i prepušten propadanju.

U župnim računima iz 1789. godine tadašnji župnik Lovro Kocijančić, koji je u Zaboku službovao od 1762. do 1794. godine, zabilježio je da poklonac svetog

Martina više ne postoji. Pretpostavlja se da je stradao u požaru, ali za to nema pouzdane potvrde.

Iako je nestao prije više od dva stoljeća, poklonac svetog Martina ostao je zabilježen u povijesti zabočke župe. Njegovi sačuvani zapisi svjedoče o vjerskom životu nekadašnjih stanovnika Zaboka i vremenu kada su mali poklonci bili važna mjesta molitve i okupljanja vjernika.

Položaj nekadašnjeg poklonca Svetog Martina u Zaboku

POKLONAC SVETOGA MIHAELA ARKANĐELA U GRDENCIMA

Na raskrižju putova kod obitelji Buzjak u Grdencima nekada se nalazilo staro, dotrajalo betonsko raspelo. Na njegovu je mjestu 2010. godine podignut novi poklonac posvećen svetom Mihaelu Arkanđelu, nebeskom zaštitniku i borcu protiv zla.

Poticaj za izgradnju dao je mjesni vijećnik Stjepan Kušan, a zamisao su s velikim zanimanjem prihvatili mještani toga dijela Grdenaca. Zajedničkim trudom i dobrovoljnim prilozima ostvarili su želju da njihovo naselje dobije novo mjesto molitve i okupljanja.

Poklonac Svetog Mihaela Arkanđela u Grdencima

Grad Zabok pomogao je izgradnju s 25.000 kuna, dok su preostalih 35.000 kuna prikupili sami mještani. Mnogi su sudjelovali i vlastitim radom, pokazujući koliko im je bilo važno da se poklonac izgradi.

Zabočki župnik Marijan Culjak darovao je raspelo s likom raspetoga Krista i kip svetoga Mihaela Arkanđela, koji su postavljeni u novi poklonac.

Svečani blagoslov održan je prve nedjelje nakon blagdana svetoga Mihaela, poznatoga kao Miholje. Tom su se prigodom okupili brojni mještani Grdenaca, ali i vjernici iz okolnih župa. Svetu misu predvodio je novoimenovani zagrebački pomoćni biskup Mijo Gorski, uz domaćega župnika Marijana Culjaka i monsinjora Dragutina Komorčeca. Posebna je zanimljivost što su sva trojica potjecala iz župe Mihovljan.

Poklonac svetoga Mihaela Arkanđela ostao je trajni znak vjere i zajedništva mještana Grdenaca. Podignut njihovim prilozima i radom, podsjeća na vrijeme kada su se susjedi složno okupili oko zajedničkoga cilja i svojemu naselju ostavili vrijedan spomenik vjere za buduće naraštaje.

Položaj poklonca Svetog Mihaela Arkanđela u Grdencima

POKLONAC SVETE OBITELJI U JAKUŠEVCU

Vjera i zajedništvo oduvijek su imali važno mjesto u životu stanovnika Jakuševca. Potkraj 1897. godine mještani su podigli raspelo koje je zabočki župnik blagoslovio početkom 1898. godine. Ono je više od stotinu godina bilo mjesto molitve i podsjetnik na vjeru njihovih predaka.

Početkom 2003. godine među mještanima se rodila želja da umjesto dotadašnjega raspela podignu poklonac posvećen Svetoj Obitelji – Isusu, Mariji i Josipu. U ostvarenju te zamisli veliku im je pomoć pružio zabočki župnik Marijan Culjak.

Položaj poklonca Svete Obitelji u Jakuševcu

Poklonac Svete Obitelji u Jakuševcu

Prije početka gradnje staro je raspelo premješteno na novu lokaciju iznad budućega poklonca, na zemljište Dragice Hrastinski. Zemljište za izgradnju poklonca darovala je obitelj Visinski. Posebne zasluge za ostvarenje ove zamisli pripadaju Stjepanu Visinskom i Rajku Bartolinu, koji je pribavio potrebnu dokumentaciju te zajedno s Đurđom Kršić potaknuo mještane na sudjelovanje. Idejni projekt izradio je Branko Mikulec.

Gradnja je započela 2003. godine, uz pomoć brojnih dobročinitelja i mještana koji su darovali novac, građevinski materijal i svoje vrijeme te dobrovoljno sudjelovali u radovima.

Još tijekom izgradnje, 3. svibnja 2003. godine, župnik Marijan Culjak blagoslovio je poklonac i na tome mjestu prvi put slavio svetu misu. Drugo misno slavlje održano je 1. listopada iste godine, kao zahvala Bogu za plodove zemlje i jesensku berbu.

Radovi su završeni 1. svibnja 2004. godine, na blagdan svetoga Josipa Radnika. Toga je dana svečanom svetom misom obilježen završetak izgradnje i blagoslovljen poklonac posvećen Svetoj Obitelji, zajedno s premještenim raspelom.

Posebno mjesto u povijesti poklonca ima i zvono koje je darovala pjevačica Sunčica Ištuk, ujedno njegova kuma.

Od tada se svake godine 1. svibnja kod poklonca slavi sveta misa. Tom se prigodom vjernici okupljaju u molitvi, a posebno se ističu vrijednosti obitelji, međusobne ljubavi, razumijevanja i zajedništva.

Poklonac Svete Obitelji danas je vrijedan dio vjerske baštine Jakuševca. Nastao zahvaljujući slozi i požrtvovnosti mještana, ostaje trajni podsjetnik na njihovu vjeru i želju da budućim naraštajima ostave mjesto molitve, mira i susreta.

POKLONAC SVETOGA ROKA U TISANIĆ JARKU

Prema usmenoj predaji, na mjestu današnjega poklonca svetoga Roka u Tisanić Jarku nekada se nalazilo raspelo, uz koje su se mještani zaustavljali i molili. To je mjesto tijekom vremena postalo važan dio vjerskoga života stanovnika ovoga kraja.

U sačuvanim zapisima spominje se da je poklonac izgrađen 1952. godine. Za njegove je potrebe 1955. godine od župe Gornji Dubovec kupljeno staro zvono, teško 100 kilograma, za iznos od 400.000 tadašnjih dinara.

Poklonac Svetog Roka u Tisanić jarku

Uz povijest poklonca vezan je i događaj iz 1958. godine. U vrtu obitelji Jerneić nalazio se stari zidani poklonac s kipom svetoga Roka. Budući da je smetao vlasnicima, uklonjen je, a građevinski materijal odložen na obližnje crkveno zemljište.

Tadašnji zabočki župnik Franjo Talan uložio je mnogo truda kako bi dobio potrebnu dozvolu za izgradnju novoga poklonca. Nakon što je dozvola izdana, na crkvenom je zemljištu podignut skroman zidani poklonac, veličine približno 3 × 2 metra, pokriven betonskom pločom. Ulazna vrata ukrašena su željeznim ornamentima, a u unutrašnjosti je uređen betonski oltar sa starim kipom svetoga Roka. Brigu o njegovu održavanju preuzeli su vjernici toga kraja.

Položaj poklonca Svetog Roka u Tisanić jarku

Tijekom 2001. i 2002. godine poklonac je proširen i obnovljen kako bi se sačuvao od propadanja i uredio za okupljanje vjernika. Obnovljeni poklonac blagoslovio je zabočki župnik i dekan Krapinskoga dekanata Marijan Culjak.

Na blagdan svetoga Roka, 16. kolovoza 2002. godine, u obnovljenom je pokloncu prvi put slavljena sveta misa. Bio je to poseban događaj za mještane, koji su zajedničkom molitvom obilježili završetak obnove svojega malog svetišta.

U pokloncu se nalazi i kip blaženoga Alojzija Stepinca, kojemu se vjernici posebno utječu u molitvi. Njemu u čast svake se godine 10. veljače, na Stepinčevo, slavi sveta misa.

Sveti Rok u narodu je poznat kao zaštitnik od kužnih i drugih zaraznih bolesti. Zato su mu se ljudi kroz stoljeća obraćali s molitvom za zdravlje, pomoć u nevolji i zaštitu svojih obitelji.

Poklonac svetoga Roka u Tisanić Jarku danas je vrijedan znak vjere i zajedništva njegovih stanovnika. Od staroga raspela do obnovljenoga poklonca, ovo je mjesto sačuvalo uspomenu na naraštaje koji su ovdje molili i svoju vjeru prenosili djeci i unucima.

POKLONAC – KAPELICA DVORCA GREDICE

U dvorcu Gredice, nedaleko od Zaboka, nalazila se obiteljska kapelica, namijenjena molitvi i vjerskom životu njegovih stanovnika. Bila je sastavni dio dvorca i svjedočila o važnosti koju je vjera imala u svakodnevnom životu plemićkih obitelji.

Za razliku od župnih crkava, u kojima su se okupljali vjernici iz cijele župe, dvorske kapelice bile su manji, privatni prostori za molitvu. U njima su se članovi obitelji mogli pomoliti, a prema potrebi i uz prisutnost svećenika sudjelovati u vjerskim obredima.

Dvorac Gredice – „dvorska kapelica“, oko 1940. godine

Kapelica dvorca Gredice posebno je važna za povijest Zaboka jer je, prema sačuvanim podacima, upravo u njoj 1854. godine kršten Ljubomil Tito Josip Franjo Babić, kasnije poznat pod književnim imenom Ksaver Šandor Đalski. Rođen je 26. listopada iste godine u Gredicama, a svojim je književnim djelima ostavio dubok trag u hrvatskoj književnosti.

Njegovo krštenje povezuje ovaj mali sakralni prostor s početkom života književnika koji je u svojim pripovijetkama i romanima opisivao ljude, običaje i život Hrvatskoga zagorja. Gredice su ostale važan dio njegova života i književnoga stvaralaštva.

Na sačuvanoj crno-bijeloj fotografiji vidi se unutrašnjost kapelice s bogato ukrašenim oltarom. Iznad oltara nalazi se veliko raspelo s prikazom raspetoga Isusa Krista. Ispod njega, s lijeve strane, prikazan je lik Blažene Djevice Marije, a s desne ženski svetački lik. Oltar je ukrašen rezbarenim detaljima, dok se na oltarnoj menzi nalaze predmeti koji su se upotrebljavali tijekom bogoslužja. [7]

Fotografija je dragocjeno svjedočanstvo nekadašnjega izgleda kapelice. Omogućuje nam da upoznamo prostor u kojemu su se njegovali vjerski običaji i obiteljska pobožnost, ali i da bolje razumijemo povezanost dvorca Gredice s poviješću zabočke župe.

Kapelica dvorca Gredice zauzima posebno mjesto u vjerskoj i kulturnoj baštini Zaboka. Njezina vrijednost nije samo u sakralnom uređenju nego i u povezanosti s krštenjem Ksavera Šandora Đalskoga, jednoga od najpoznatijih književnika Hrvatskoga zagorja.

[7] *Enciklopedija Hrvatskoga zagorja, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, natuknica „Gredice"; Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, natuknica „Gjalski, Ksaver Šandor"; Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, natuknica „Babić"; povijesna fotografija unutrašnjosti kapelice dvorca Gredice, priložena fotografska dokumentacija; povijesni opis poklonca – kapelice dvorca Gredice, priloženi materijal.*

RASPELA U ŽUPI ZABOK

Prolazeći naseljima zabočkoga kraja, uz ceste, seoske putove, na raskrižjima i pokraj starih kuća, često susrećemo raspela i križeve krajputaše. Neki stoje na istome mjestu već više od stotinu godina, dok su drugi tijekom vremena obnovljeni ili zamijenjeni novima. Svi oni svjedoče o vjeri naših predaka i njihovoj želji da u svakodnevnom životu budu blizu Bogu.

Raspelo je križ s likom raspetoga Isusa Krista. Za razliku od običnoga križa, na raspelu je prikazan Isus koji je svoj život dao za spas ljudi. Zato je raspelo jedan od najvažnijih znakova kršćanske vjere. Ono nas podsjeća na Kristovu muku, njegovu ljubav prema ljudima, praštanje i nadu u uskrsnuće.

Raspela koja se nalaze uz putove nazivamo i križevima krajputašima. Podizala su se na mjestima kojima su ljudi svakodnevno prolazili, na raskrižjima, uz poljske putove, pokraj vinograda i na ulazima u naselja. Ondje su vjernici mogli zastati, prekrižiti se, izmoliti kratku molitvu ili jednostavno u tišini pogledati lik raspetoga Krista.

U prošlosti su takva mjesta imala posebno značenje. Kada su ljudi na posao, u polje ili vinograd odlazili pješice, raspela su bila dio njihova svakodnevnoga puta. Težaci bi se pred njima nakratko odmorili, pomolili i nastavili prema svojim njivama i goricama. Muškarci bi prolazeći skinuli šešir ili kapu, a žene se prekrižile i tiho izgovorile molitvu.

Posebno dirljive bile su večeri kada su se ljudi, umorni od cjelodnevnoga rada, vraćali svojim domovima. Noseći motike, kose i drugi alat, zastajali su pred raspelom kako bi zahvalili Bogu za protekli dan i zamolili ga za snagu koja će im trebati sutra. Kod kuće su ih čekali obitelj, djeca i poslovi oko gospodarstva, ali su ipak nalazili trenutak za molitvu.

Za naše pretke raspeti Isus nije bio samo lik na drvenome križu. Doživljavali su ga kao nekoga tko razumije njihove brige, naporan rad, siromaštvo, bolesti i obiteljske teškoće. Pred njim su mogli izreći ono što možda nisu mogli povjeriti drugim ljudima. Vjerovali su da ih Krist sluša, razumije i daje im utjehu.

Na području zabočke župe brojna su raspela podizali pojedinci i obitelji na vlastitome zemljištu, vlastitim novcem i radom. Druga su nastajala zajedničkim trudom susjeda i mještana. Razlozi njihova podizanja bili su različiti. Neka su postavljena kao zahvala za ozdravljenje, sretan povratak iz rata ili neku drugu primljenu milost. Druga su bila ispunjenje zavjeta, molba za Božju zaštitu ili uspomena na važan događaj u životu obitelji i naselja.

Za podizanje raspela u prošlosti je često trebalo dobiti dopuštenje nadležnih crkvenih ili državnih vlasti. Vlasnik zemljišta morao se obvezati da će raspelo održavati i brinuti se o njemu. Tako se nastojalo osigurati da raspelo ne bude samo privremeni znak pobožnosti, nego trajno mjesto molitve i sjećanja.

Stara zagorska raspela najčešće su bila izrađena od masivnoga hrastova drva. Na križ se postavljao izrezbareni lik raspetoga Krista, koji je potom bio obojen. Izrađivali su ih domaći majstori, često samouki seoski rezbari. Možda nisu imali veliko umjetničko obrazovanje, ali su svojim rukama, strpljenjem i vjerom stvarali djela koja su postala dio života njihova sela.

Kako bi se drvo i Kristov lik zaštitili od kiše i snijega, iznad raspela postavljao se polukružni limeni krov. Njegovi su rubovi često bili ukrašeni različitim oblicima, poput listova, cvjetova, srca, križića i zvončića. Na vrhu se ponekad nalazio mali križ, anđeo ili ukras koji je simbolizirao vjeru, nadu i ljubav.

Neka raspela imala su i dodatne svetačke likove, a ponegdje su bila toliko bogato ukrašena da su nalikovala malim oltarima pod otvorenim nebom. Iznad Kristova lika često se nalazio natpis koji je prolaznike pozivao na molitvu, zahvalnost ili razmišljanje o prolaznosti života. Na samome križu mogao se vidjeti i natpis INRI, koji znači „Isus Nazarećanin, kralj židovski".

Posebnu su pažnju mještani posvećivali uređenju raspela. Oko njih se kosila trava, sadilo cvijeće i uređivao prostor. U proljeće su ih krasili prvi cvjetovi iz vrtova i šuma, a za velike crkvene blagdane ukrašavali su ih vijencima, zelenilom i cvjetovima izrađenima od šarenoga papira. Ta je briga bila jednostavan, ali iskren izraz poštovanja prema raspetome Kristu.

Raspela su često bila i mjesta zajedničke molitve. Uz njih su se okupljale obitelji i susjedi, molile se litanije i druge pobožnosti, a ponegdje su se održavali blagoslovi polja i molitve za dobar urod. Tako su križevi krajputaši povezivali vjeru, rad i svakodnevni život stanovnika zabočkoga kraja.

O povijesti pojedinih raspela danas nemamo uvijek potpune podatke. Za neka znamo kada su podignuta, tko ih je darovao i tko ih je blagoslovio. Takvi su podaci ponegdje sačuvani u *Spomenici župe Zabok*. O drugima doznajemo iz sjećanja starijih mještana i potomaka obitelji koje su se brinule o njima. Budući da su se mnoge priče prenosile usmenom predajom, pojedine godine i okolnosti nastanka nije uvijek moguće pouzdano utvrditi.

Tijekom vremena neka su raspela propala, druga su obnovljena, a pojedina su zamijenjena novima ili su na njihovim mjestima podignuti poklonci. Unatoč promjenama, njihovo je značenje ostalo isto. Ona i danas pozivaju prolaznika da barem na trenutak zastane, pogleda križ i sjeti se vjere svojih predaka.

Brigu o raspelima danas nastavljaju vlasnici zemljišta, njihovi potomci i mještani. Uređivanjem okoliša, obnovom oštećenih dijelova i čuvanjem starih običaja oni održavaju uspomenu na ljude koji su ta raspela podigli.

Raspela zabočke župe nisu samo vjerski znakovi uz cestu. Ona su mali spomenici obiteljske i mjesne povijesti, svjedoci rada, molitve, radosti i teškoća brojnih naraštaja. Svako od njih ima svoju priču, a zajedno čine vrijedan dio duhovne i kulturne baštine Zaboka. Čuvajući ih, čuvamo uspomenu na naše pretke i njihovu vjeru koju su nam ostavili u nasljeđe.

RASPELO KOD OPĆE BOLNICE BRAČAK I BOLNICE HRVATSKIH VETERANA

U naselju Bračak, ispred zgrade Opće bolnice Zabok i bolnice hrvatskih veterana, na adresi Bračak 8, nalazi se drveno raspelo s likom raspetoga Isusa Krista. Postavljeno je na uređenoj zelenoj površini, uz prilaz bolnici, gdje svojom jednostavnošću i dostojanstvenim izgledom privlači pozornost prolaznika.

Raspelo kod Opće bolnice Bračak i bolnice hrvatskih veterana

Raspelo je izrađeno od masivnoga drva, a na njemu se nalazi izrezbareni lik raspetoga Krista. Iznad Isusove glave postavljen je natpis INRI, dok je gornji dio križa zaštićen posebno oblikovanim drvenim krovićem. Raspelo stoji na kamenom postolju, a prostor oko njega uređen je i ukrašen cvijećem.

Njegov položaj uz bolnicu ima posebno značenje. U ovu zdravstvenu ustanovu svakodnevno dolaze ljudi koji traže pomoć, liječenje i ozdravljenje. Mnogi dolaze zabrinuti za vlastito zdravlje ili zdravlje svojih najbližih. Za vjernike raspelo može biti mjesto na kojemu će nakratko zastati, pomoliti se i pronaći utjehu u teškim trenutcima.

Položaj raspela u kompleksu Opće bolnice Bračak i bolnice hrvatskih veterana

Lik raspetoga Krista podsjeća na patnju koju je i sam Isus podnio, ali i na njegovu ljubav, žrtvu i nadu koju kršćanska vjera donosi. Zato raspelo pred bolnicom ima posebno snažnu poruku. Ono poziva na molitvu za bolesnike, njihove obitelji te liječnike, medicinske sestre i sve zdravstvene djelatnike koji se svakodnevno brinu o ljudskom zdravlju.

Bolnica na Bračku ima dugu povijest. Na tome je području 1947. godine osnovana Dječja bolnica za plućne bolesti, a početkom 2008. godine zdravstvene su službe preseljene u novu bolničku zgradu. Od prosinca 2014. godine ustanova nosi naziv Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana te pruža zdravstvenu skrb stanovnicima Hrvatskoga zagorja i hrvatskim braniteljima.

Raspelo kod bolnice Bračak tako povezuje vjeru i brigu za čovjeka. Ono je tihi podsjetnik da su bolesnima, uz liječničku pomoć i njegu, dragocjeni i blizina obitelji, razumijevanje, ohrabrenje i nada.

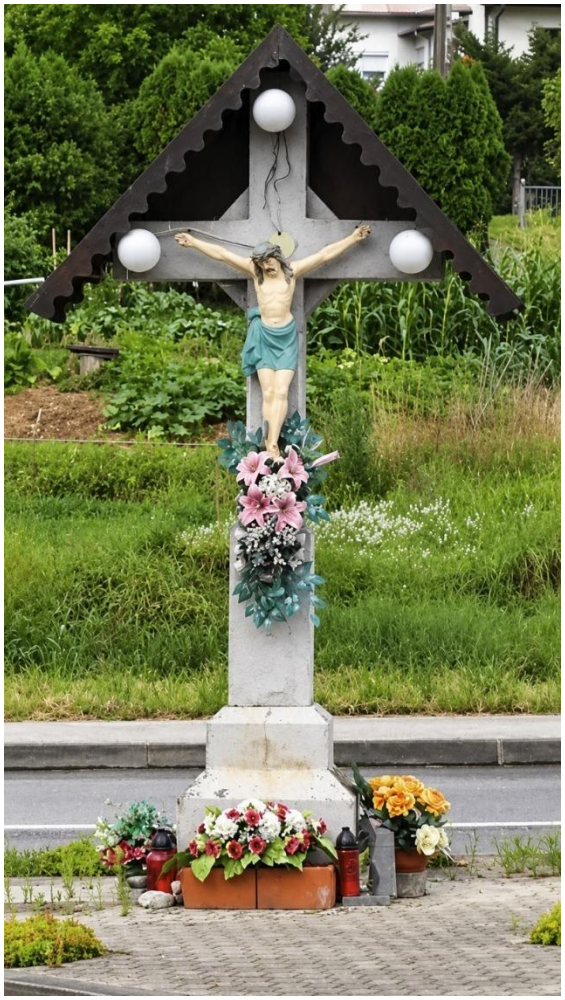
Na mjestu na kojemu se svakodnevno susreću ljudska bol, briga i želja za ozdravljenjem, raspelo ostaje znak Kristove ljubavi i poziv na molitvu za sve kojima je potrebna pomoć i utjeha.[8]

[8] *Leksikografski zavod Miroslav Krleža: „Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana", Enciklopedija Hrvatskoga zagorja, mrežno izdanje; Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana: službene mrežne stranice, Bračak 8, Zabok; Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske: „OB Zabok postala Bolnica hrvatskih veterana", 12. prosinca 2014.; Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske: „Postavljena ploča na prvu hrvatsku veteransku bolnicu", 23. prosinca 2014.; fotografska dokumentacija autora*

RASPELO NA RASKRIŽJU PREMA GRABROVCU

Na raskrižju Ulice Matije Gupca i Ulice Grabrovec u Zaboku nalazi se raspelo s likom raspetoga Isusa Krista. Smješteno je uz prometnicu koja vodi prema Grabrovcu, na mjestu kojim svakodnevno prolaze stanovnici okolnih naselja.

Raspelo i lik raspetoga Krista izrađeni su od armiranoga betona, a njihov je autor Ljudevit Franjčec. Križ je obojen svijetlosivom bojom, dok je Kristov lik prikazan u prirodnim tonovima, s plavkastom tkaninom oko bokova.

Raspelo na raskrižju prema Grabrovcu

Posebnost raspela njegov je široki trokutasti zaštitni krović tamne boje, ukrašen nazubljenim rubovima. Na završetcima krakova križa i pri njegovu vrhu nalaze se bijeli okrugli ukrasi. Takav oblik daje raspelu prepoznatljiv izgled i štiti Kristov lik od vremenskih utjecaja.

Raspelo je postavljeno na povišenom betonskom podnožju, a prostor ispred njega uređen je i popločen. Uz podnožje se nalaze cvijeće i lampioni, koji svjedoče da se ovo mjesto i danas posjećuje i uređuje.

Za stanovnike Grabrovca i okolnih zabočkih naselja raspelo predstavlja znak vjere i mjesto kratke molitve. Njegov položaj na raskrižju podsjeća na stari običaj podizanja križeva krajputaša, pred kojima su prolaznici zastajali, prekrižili se i zamolili Božji blagoslov za put koji je pred njima.

Položaj raspela na raskrižju prema Grabrovcu

Raspelo ima svoje mjesto i u zajedničkom vjerskom životu zabočke župe. U zapisima Župe svete Jelene Križarice spominje se kao jedna od postaja pobožnosti križnoga puta koji se na Veliki petak održava kroz naselja župe. Tako je, primjerice, 2018. godine raspelo kod križanja za Grabrovec bilo peta postaja toga križnog puta.

Raspelo na raskrižju prema Grabrovcu dio je vjerske i kulturne baštine Zaboka. Ono podsjeća na pobožnost nekadašnjih naraštaja, ali i na današnje stanovnike koji ga čuvaju i ukrašavaju.

Na raskrižju kojim prolaze mnogi putovi, raspelo ostaje tihi poziv na molitvu, zahvalnost i sjećanje na Kristovu žrtvu. [9]

[9] *Spomenica župe Zabok, Zagrebačka nadbiskupija: „Križni put po naseljima župe sv. Jelene Križarice u Zaboku", 30. ožujka 2018.; Župa svete Jelene Križarice u Zaboku: „Raspored bogoslužja u Velikom tjednu"; fotografska dokumentacija autora*

RASPELO U GRABROVCU „KOD PRLIĆA”

U Ulici Grabrovec, na području grada Zaboka, nalazi se lijepo uređeno raspelo koje je među mještanima poznato pod nazivom „kod Prlića”. Smješteno je uz cestu, u prostoru okruženom zelenilom i uredno oblikovanom živicom. Svojim izgledom i brižno uređenim okolišem svjedoči o poštovanju koje stanovnici ovoga kraja iskazuju prema raspetome Kristu.

Raspelo „kod Prlića“ u Grabrovcu

Raspelo je izrađeno od tamnoga drva, a na njemu se nalazi svijetli, pozlaćeni lik raspetoga Isusa. Iznad Kristove glave postavljena je mala pločica s natpisom. Gornji dio križa natkriven je dvostrešnim krovićem prekrivenim crijepom, koji štiti raspelo od kiše i snijega.

Posebnu ljepotu raspelu daje veliki cvjetni vijenac koji okružuje Kristov lik. Izrađen je od bijelih i ružičastih cvjetova te zelenoga lišća. U podnožju križa nalazi se cvijeće, a na uređenom prostoru ispred njega postavljeni su lampioni i ukrasne posude.

Položaj raspela „kod Prlića“ u Grabrovcu

Raspelo stoji na povišenom betonskom postolju kojemu se pristupa preko nekoliko stuba. S obje strane prostor omeđuju niski zidovi od opeke i uredno podrezana živica. Takav raspored stvara mali, zaštićeni prostor pogodan za osobnu molitvu i kratko zadržavanje. Raspela poput ovoga nekada su imala važno mjesto u svakodnevnom životu zagorskih obitelji. Pred njima su se ljudi zaustavljali na putu prema polju, vinogradu ili crkvi, zahvaljivali Bogu za primljena dobra i molili za zdravlje i zaštitu svojih najbližih.

Uređenost raspela „kod Prlića” pokazuje da se tradicija poštovanja križeva krajputaša nastavlja i danas. Cvijeće, zelenilo i lampioni znakovi su pažnje kojom se čuva ovo mjesto.

Raspelo „kod Prlića” vrijedan je dio vjerske baštine Grabrovca. Ono nije samo znak uz cestu, nego i mjesto molitve, obiteljske uspomene i povezanosti prošlih i sadašnjih naraštaja.

RASPELO U GRDENCIMA

U naselju Grdenci, na području grada Zaboka, uz mjesnu cestu Hum zabočki – Mirkovec nalazi se raspelo koje je dio vjerske baštine ovoga kraja. Smješteno je uz autobusno stajalište, u blizini obiteljskih kuća i okućnica, na mjestu kojim svakodnevno prolaze stanovnici naselja.

Raspelo se sastoji od visokoga, jednostavno oblikovanoga kamenog križa na kojemu se nalazi svijetli lik raspetoga Isusa Krista. Križ je ukrašen velikim vijencem od raznobojnoga cvijeća, koji okružuje Kristovo tijelo i naglašava njegovo središnje mjesto.

Raspelo u Grdencima

U podnožju raspela posađeno je cvijeće i postavljeni su lampioni. Prostor je ograđen žičanom ogradom, a u njegovoj se blizini nalazi veliko stablo koje pruža hladovinu. Takav položaj čini raspelo lako uočljivim prolaznicima i putnicima.

Raspela uz ceste i raskrižja nekada su bila važan dio života zagorskih sela. Ljudi su pokraj njih zastajali, prekrižili se i kratkom molitvom zahvalili Bogu ili zamolili za njegovu pomoć i zaštitu. Osobito su bila važna u vrijeme kada su stanovnici svakodnevno pješice odlazili na polja, u vinograde ili prema crkvi.

I raspelo u Grdencima podsjeća na tu dugu tradiciju. Njegov položaj uz prometnicu povezuje nekadašnji običaj molitve krajputašima sa svakodnevnim životom današnjih stanovnika.

Cvjetni ukrasi, lampioni i uređeno podnožje pokazuju da se raspelu posvećuje pažnja. Ono je tako ostalo prepoznatljiv znak vjere u prostoru koji se tijekom godina mijenjao.

Položaj raspela u Grdencima

Za sada nisu utvrđeni godina njegova podizanja, imena graditelja i darovatelja te okolnosti blagoslova. Nije poznato ni je li raspelo tijekom vremena obnavljano ili premještano. Ti bi se podaci mogli pronaći u župnoj dokumentaciji ili sačuvanim sjećanjima starijih stanovnika Grdenaca.

Raspelo u Grdencima skroman je, ali vrijedan znak vjere i mjesne povijesti. Ono nas podsjeća da su naši preci i uz svakodnevne putove ostavljali mjesta za molitvu, zahvalnost i pouzdanje u Boga.

RASPELO U HUMU ZABOČKOM

U naselju Hum Zabočki, uz cestu koja povezuje Zabok i Bračak, nalazi se drveno raspelo koje svojim izgledom i položajem privlači pozornost prolaznika. Smješteno je uz obiteljsku kuću, u ograđenom i uređenom dvorištu, nedaleko od željezničke pruge i odvojka prema Gornjoj Stubici.

Raspelo u Humu zabočkom

Raspelo je izrađeno od tamnoga drva, a na njemu se nalazi lik raspetoga Isusa Krista. Iznad Kristove glave postavljena je pločica s natpisom INRI, što su početna slova latinskoga natpisa „Isus Nazarećanin, kralj židovski".

Posebnost raspela njegov je zaštitni krović neobična, šiljasta oblika, koji se spušta uz obje strane križa. Krović je obrubljen nazubljenim rubom, a njegova je unutrašnjost oblikovana kao zaklon za Kristov lik. Raspelo je ukrašeno velikim cvjetnim vijencem s crvenim, žutim, bijelim i drugim raznobojnim cvjetovima.

Križ je postavljen na drveni stup, a ispod raspela nalazi se mala vodoravna polica. U njegovoj su blizini ukrasno grmlje i cvijeće. Dvorište je od ceste odvojeno metalnom ogradom, pa raspelo, iako smješteno na privatnom prostoru, ostaje dobro vidljivo svima koji prolaze.

U arhivi Zagrebačke nadbiskupije sačuvana je vijest da je 22. srpnja 2012. godine u Humu Zabočkom svečano blagoslovljeno obnovljeno raspelo u dvorištu obitelji Tomić – Krajačić. Svetu misu i obred blagoslova predvodio je zabočki župnik Marijan Culjak, uz sudjelovanje dvojice mladomisnika iz Huma Zabočkog, Damira Ivanjeka i Tomislava Krajačića. Tom je prigodom župnik zahvalio obitelji na trudu uloženom u obnovu raspela te podsjetio okupljene vjernike na važnost križa u kršćanskom životu. Istaknuo je da nas križ podsjeća na Kristovu ljubav i žrtvu te poziva na molitvu i međusobno pomaganje. [10]

Položaj raspela u Humu zabočkom

Raspela poput ovoga bila su sastavni dio života zagorskih obitelji. Podizala su se uz kuće, putove i raskrižja, često kao znak zahvalnosti za primljenu pomoć ili kao zavjet za zdravlje i zaštitu obitelji. Uz njih su se naraštajima okupljali ukućani i susjedi, osobito u vrijeme zajedničkih molitava i vjerskih blagdana.

Raspelo u Humu Zabočkom svjedoči o vjeri koja se čuva i prenosi u obitelji. Njegova vrijednost nije samo u drvu, liku raspetoga Krista i cvjetnim ukrasima, nego i u pažnji ljudi koji ga održavaju kao dio svoje duhovne i mjesne baštine.

[10] *Zagrebačka nadbiskupija, „Hum Zabočki: Blagoslov raspela u zajedništvu s mladomisnicima", 23. srpnja 2012., autor Darko Fiket; Zagrebačka nadbiskupija, „Križni put po naseljima župe sv. Jelene Križarice u Zaboku"; fotografska dokumentacija autora*

RASPELO U HUMU ZABOČKOM „KOD GORUPA”

U Humu Zabočkom, uz prometnicu koja povezuje Zabok i Bračak, nalazi se raspelo koje je među mještanima poznato pod nazivom „kod Gorupa”. Smješteno je uz cestu, u blizini odvojka prema Grdencima i sportsko-rekreacijskoga parka Zaseka. Okruženo obiteljskim kućama, vrtovima i zelenilom, jedno je od prepoznatljivih vjerskih obilježja ovoga dijela zabočkoga kraja.

Raspelo u Humu zabočkom „Kod Gorupa“

Raspelo je izrađeno od tamnoga drva, a na njemu se nalazi metalni lik raspetoga Isusa Krista. Iznad Kristove glave postavljena je pločica s natpisom INRI, početnim slovima latinskoga natpisa koji znači „Isus Nazarećanin, kralj židovski”.

Posebnost raspela velik je zaštitni krović trokutasta oblika, čiji su rubovi ukrašeni polukružnim izrezima. Krović štiti križ i Kristov lik od kiše i snijega, a svojim oblikom daje raspelu prepoznatljiv izgled.

Oko Kristova lika postavljen je veliki cvjetni vijenac od bijelih i ljubičastih cvjetova, isprepletenih zelenilom. Raspelo stoji na betonskom postolju, a u njegovu se podnožju nalaze lampioni i mali bijeli ukrasni lik. Prostor oko križa uređen je cvijećem i niskom drvenom ogradom.

Raspelo „kod Gorupa” nije samo znak vjere uz cestu. Ono ima svoje mjesto i u zajedničkim pobožnostima zabočkih vjernika.

Položaj raspela u Humu zabočkom „Kod Gorupa“

U rasporedu križnoga puta koji je Župa svete Jelene Križarice organizirala na Veliki petak 2018. godine, upravo je mjesto „kod Gorupa” određeno za prvu postaju. Odatle su vjernici, predvođeni župnikom Marijanom Culjakom, krenuli na molitveni put kroz naselja župe, obilazeći raspela, kapele i druga mjesta vjerskoga okupljanja.

Takav običaj povezuje stanovnike različitih naselja i podsjeća ih da raspela nisu samo spomenici prošlosti, nego i mjesta žive vjere. Pred njima se ljudi okupljaju, mole i prisjećaju Kristove muke i njegove ljubavi prema čovjeku. Njegov današnji izgled, cvjetni ukrasi i uređen okoliš pokazuju da se o njemu vodi briga. Time se nastavlja stari zagorski običaj čuvanja križeva krajputaša kao znakova vjere, zahvalnosti i povezanosti obitelji s rodnim krajem.

Raspelo „kod Gorupa” vrijedan je dio vjerske baštine Huma Zabočkoga. Kao mjesto na kojemu je započinjao zajednički župni križni put, ono povezuje osobnu molitvu s vjerom cijele zajednice te nas podsjeća na važnost očuvanja običaja koje su nam ostavili naši preci. [11]

[11] *Zagrebačka nadbiskupija, „Križni put po naseljima župe sv. Jelene Križarice u Zaboku”, 30. ožujka 2018.; Župa svete Jelene Križarice u Zaboku, „Križni put po župi na Veliki petak”; Župa svete Jelene Križarice u Zaboku, „Raspored bogoslužja u Velikom tjednu”; fotografska dokumentacija raspela „kod Gorupa”; zračna snimka s označenim položajem raspela¸fotografska dokumentacija autora*

RASPELO U JAKUŠEVCU „KOD MIKULCA”

U naselju Jakuševac, ispred obiteljske kuće na adresi Jakuševac 23, nalazi se raspelo koje mještani poznaju pod nazivom „kod Mikulca”. Smješteno je uz mjesnu prometnicu, u ograđenom prostoru okruženom zelenilom i obiteljskim kućama.

Povijest ovoga raspela povezana je s gradnjom kapelice Svete Obitelji u Jakuševcu. Naime, raspelo se prvotno nalazilo upravo na mjestu današnje kapelice. Kada su započele pripreme za njezinu gradnju, raspelo je trebalo ukloniti, a prijetilo mu je i uništenje.

Raspelo u Jakuševcu „Kod Mikulca“

Kako bi sačuvala taj stari znak vjere, obitelj Mikulec odlučila ga je premjestiti. Godine 2002. raspelo je preneseno na prostor ispred njihove obiteljske kuće, gdje se nalazi i danas. Tako je zahvaljujući brizi jedne obitelji sačuvan dio vjerske prošlosti Jakuševca.

Raspelo se sastoji od armiranobetonskoga križa postavljenoga na betonsku podlogu. Na križu se nalazi svijetli lik raspetoga Isusa Krista, s plavom tkaninom oko bokova. Iznad njegove glave postavljena je pločica s natpisom INRI, početnim slovima latinskih riječi *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, što znači „Isus Nazarećanin, kralj židovski”.

Iznad raspela nalazi se veliki limeni pokrov prepoznatljiva oblika, koji se sa strane spušta prema dolje. Njegovi su rubovi ukrašeni valovitim završecima, a unutarnja je površina obojena tamnoplavom bojom. Pokrov štiti raspelo od vremenskih utjecaja i daje mu poseban izgled.

Raspelo je ukrašeno girlandama od sjajnih, raznobojnih ukrasnih vrpci. Prostor ispred njega ograđen je drvenim letvicama pričvršćenima na metalni okvir. Unutar ograde nalazi se malo uređeno dvorište, a u podnožju križa postavljeni su lampioni.

Sadašnja vlasnica raspela je Štefica Mikulec, koja se, unatoč zdravstvenim teškoćama, brine o njegovu održavanju. Njezina pažnja i trud pokazuju koliko ovo raspelo znači obitelji koja ga je sačuvala od nestanka.

Karta raspela u Jakuševcu „Kod Mikulca“

U zagorskim su selima raspela uz putove, raskrižja i obiteljske kuće bila mjesta kratke molitve i osobnoga susreta s vjerom. Ljudi su se pokraj njih zaustavljali, prekrižili i zahvalili Bogu ili ga zamolili za pomoć i zaštitu. Takva raspela nisu bila samo vjerski znakovi, nego i dio svakodnevnoga života sela.

Raspelo u Jakuševcu „kod Mikulca” svjedočanstvo je obiteljske vjere, brige i poštovanja prema naslijeđenoj baštini. Zahvaljujući obitelji Mikulec, ono je sačuvano kao trajni podsjetnik na prošlost Jakuševca i povezanost njegovih stanovnika s kršćanskom tradicijom.

RASPELO U JAKUŠEVCU „NA BRIJEGU”

U naselju Jakuševac, uz mjesnu cestu, na blago povišenom prostoru okruženom zelenilom, nalazi se raspelo koje je dio vjerske i kulturne baštine ovoga kraja. Smješteno je nedaleko od obiteljskih kuća, vrtova i voćnjaka, na mjestu koje je označeno na priloženoj zračnoj snimci.

Raspelo u Jakuševcu „Na brijegu“

Povijest raspela usko je povezana s gradnjom kapelice Svete Obitelji u Jakuševcu. Raspelo se prvotno nalazilo na mjestu današnje kapelice, a prilikom njezine gradnje premješteno je na sadašnju lokaciju. Tako je sačuvan stariji znak vjere koji je godinama bio dio svakodnevnoga života mještana.

Prema podacima Župe svete Jelene Križarice u Zaboku, kapelica Svete Obitelji građena je tijekom 2003. godine, a dovršena je do 1. svibnja 2004. godine. Zabočki župnik Marijan Culjak blagoslovio je 3. svibnja 2003. kapelicu u izgradnji i novoizgrađeni križ. Premještanje staroga raspela bilo je povezano s uređenjem prostora za gradnju kapelice, čime je omogućeno njegovo očuvanje na drugome mjestu.

U premještanju i uređenju raspela sudjelovalo je nekoliko mještana i obitelji. Zemljište za njegovo postavljanje darovala je Dragica Hrastinski. Temelj je o vlastitom trošku izgradio Stjepan (Rudolf) Bakran, a novi križ izradio je strojobravar Josip Loina. Troškove izrade križa podmirila je obitelj Kršić.

Zahvaljujući njihovoj slozi, dobroj volji i spremnosti na pomoć, raspelo je dobilo novo mjesto. Time nije sačuvan samo jedan vjerski znak nego i uspomena na ljude koji su svojim radom i darovima pridonijeli njegovu očuvanju.

Raspelo se sastoji od križa na kojemu je postavljen svijetli lik raspetoga Isusa Krista. Krist je prikazan raširenih ruku, pognute glave i s plavom tkaninom oko bokova. Iznad njegove glave nalazi se pločica s natpisom INRI, početnim slovima latinskih riječi *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, što znači „Isus Nazarećanin, kralj židovski". Prema Evanđelju, taj je natpis bio postavljen iznad Isusove glave prilikom raspeća.

Karta raspela u Jakuševcu „Na brijegu"

Posebnost raspela velik je zaštitni limeni pokrov zaobljena oblika, čiji se rubovi valovito spuštaju uz obje strane križa. Pokrov štiti Kristov lik od kiše i drugih vremenskih utjecaja, a raspelu daje prepoznatljiv izgled. Njegova je unutrašnjost svijetle boje, dok je vanjski rub tamniji i ukrašen nizom malih kružnih ukrasa.

Oko Kristova lika postavljen je veliki cvjetni vijenac sastavljen od bijelih i ružičastih cvjetova te zelenoga lišća. Cvjetni ukras prati oblik križa i ističe središnji prikaz raspetoga Krista.

Raspelo stoji na uređenoj betonskoj podlozi, a prostor oko njega ograđen je crnom metalnom ogradom. U podnožju križa nalaze se cvijeće i lampioni, dok su ispred ograde postavljene dvije kamene posude za cvijeće. Okruženo je drvećem, grmljem i zelenilom, što cijelome prostoru daje miran i dostojanstven izgled.

Urednost raspela i njegova okoliša pokazuje da se o njemu vodi briga. Ono nije samo uspomena na prošla vremena nego i danas ostaje vidljiv znak vjere u naselju.

Raspela uz putove, raskrižja i obiteljska imanja nekada su imala posebno mjesto u životu zagorskih sela. Pokraj njih su prolazili težaci odlazeći na polja, djeca na putu u školu i obitelji koje su nedjeljom odlazile na svetu misu. Mnogi bi se pred raspelom prekrižili, kratko zastali ili u tišini izrekli molitvu.

Takvi su običaji povezivali vjeru sa svakodnevnim životom. Raspela su podsjećala ljude na Kristovu muku i ljubav, ali i na važnost zahvalnosti, međusobnoga pomaganja i zajedništva.

Raspelo u Jakuševcu „na brijegu" posebno je vrijedno zbog sačuvanih podataka o ljudima koji su sudjelovali u njegovu premještanju i obnovi. Njihova imena svjedoče da se vjerska baština ne čuva samo velikim građevinskim zahvatima nego i osobnim doprinosom pojedinaca, obitelji i susjeda.

Raspelo u Jakuševcu „na brijegu" svjedočanstvo je vjere, zajedništva i požrtvovnosti mještana. Darovanjem zemljišta, izgradnjom temelja, izradom novoga križa i brigom za njegov okoliš sačuvan je vrijedan dio duhovne baštine Jakuševca. Ono i danas podsjeća da se vjera i ljubav prema zavičaju najljepše očituju u dobrim djelima koja ostaju budućim naraštajima. [12]

[12] *Župa svete Jelene Križarice u Zaboku, „Sveta Obitelj"; dostavljeni podaci o raspelu „na brijegu"; zračna snimka s označenim položajem raspela; fotografska dokumentacija autora*

RASPELO U JAKUŠEVCU KOD LOVAČKOGA DOMA „TRČKA”

Na brežuljku između Jakuševca i Repovca, u blizini Lovačkoga doma Lovačkoga društva „Trčka” Zabok, nalazi se raspelo koje su podigli zabočki lovci. Okruženo zelenilom, šumom i pitomim zagorskim brežuljcima, raspelo je znak vjere i zahvalnosti te svjedočanstvo povezanosti lovaca s prirodom i zavičajem. Prema sačuvanim podacima, lovci su 2002. godine ispred svojega lovačkog doma postavili raspelo. U njegovu podizanju pomogao im je Mirko Repovečki, čije je ime vrijedno sačuvati kao uspomenu na ljude koji su pridonijeli uređenju ovoga mjesta.

Raspelo kod Lovačkog društva „Trčka“ Zabok

Raspelo se nalazi na betonskom postolju, na kojemu je učvršćen drveni križ s likom raspetoga Isusa Krista. Iznad križa postavljen je trokutasti zaštitni pokrov s ukrasno oblikovanim rubovima. Pokrov štiti raspelo od kiše i snijega, a svojim izgledom podsjeća na mala krovišta kakva se često mogu vidjeti na zagorskim raspelima. Kristov lik prikazan je s raširenim rukama, pognutom glavom i tkaninom oko bokova. Iznad njegove glave nalazi se natpis INRI, početna slova latinskih riječi *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*, što znači „Isus Nazarećanin, kralj židovski”. Križ je ukrašen umjetnim cvijećem u crvenim i ružičastim tonovima te zelenim lišćem. Cvjetni ukrasi raspoređeni su oko Kristova lika i na gornjem dijelu križa, dajući raspelu svečan i dostojanstven izgled.

Prostor oko raspela ograđen je niskom drvenom ogradom tamnosmeđe boje, s malim vratima na prednjoj strani. U podnožju križa nalazi se spomen-ploča s natpisom Lovačkoga društva „Trčka” Zabok i godinom koja je na fotografiji vidljiva kao 2003. Taj podatak potrebno je dodatno provjeriti jer se u sačuvanim bilješkama kao godina postavljanja raspela navodi 2002.

Raspelo je smješteno među uredno oblikovanim zimzelenim grmljem. Njegov okoliš pažljivo je uređen, a o njemu se brinu članovi Lovačkoga društva „Trčka" i okolni mještani. Njihova briga pokazuje da raspelo nije zaboravljeno, nego je i danas dio života ovoga kraja.

Za lovce je boravak u prirodi mnogo više od lova. Šume, livade, životinje i krajolik dio su svijeta koji poznaju, poštuju i nastoje očuvati. U kršćanskoj vjeri priroda se doživljava kao Božji dar, a čovjek ima odgovornost čuvati je i razumno se koristiti njezinim dobrima. Upravo zato raspelo uz lovački dom ima posebno značenje. Ono podsjeća na zahvalnost za dar života, na poštovanje prema prirodi i na odgovornost koju čovjek ima prema svemu što ga okružuje. Ujedno je mjesto na kojemu se lovci, mještani i prolaznici mogu zaustaviti, prekrižiti i u tišini pomoliti.

Karta lokacije raspela kod Lovačkog društva „Trčka" Zabok

Podizanjem raspela zabočki su lovci ostavili trajan znak svoje povezanosti s vjerom i zavičajem. Njegovim održavanjem nastavljaju običaj koji se u zagorskim selima prenosi s naraštaja na naraštaj.

Raspelo kod Lovačkoga doma „Trčka" u Jakuševcu svjedočanstvo je zajedništva zabočkih lovaca, njihove vjere i poštovanja prema prirodi. Podignuto početkom 21. stoljeća, ono je postalo prepoznatljiv dio krajolika i vrijedan doprinos očuvanju vjerske baštine zabočkoga kraja.

RASPELO U LUGU ZABOČKOM

U naselju Lug Zabočki, uz mjesnu cestu i u blizini obiteljskih kuća, nalazi se raspelo koje je jedan od znakova vjerske tradicije ovoga kraja. Smješteno je na uređenom prostoru uz ogradu obiteljskoga dvorišta, okruženo zelenilom, drvećem i vrtovima.

Raspelo se nalazi u dijelu naselja nedaleko od željezničke pruge Zabok – Varaždin. Njegov položaj uz cestu čini ga vidljivim prolaznicima i stanovnicima okolnih kuća.

Raspelo u Lugu Zabočkom

Raspelo se sastoji od uspravnoga križa svijetle boje, na kojemu je postavljen lik raspetoga Isusa Krista. Iznad Kristova lika nalazi se zaštitni pokrov sa zaobljenim, blago spuštenim rubovima. Pokrov štiti raspelo od vremenskih utjecaja i daje mu prepoznatljiv izgled. Krist je prikazan raširenih ruku, pognute glave i s tkaninom oko bokova. Prikaz raspeća podsjeća na Isusovu muku i žrtvu, koje u kršćanskoj vjeri imaju posebno značenje.

Oko križa postavljen je veliki ukrasni vijenac od bijelih cvjetova sa žutim sredinama i zelenoga lišća. Cvjetni ukras prati oblik raspela, od gornjega dijela križa do njegova podnožja, te mu daje svečan izgled. Križ je postavljen na betonsko postolje, na kojemu se nalaze lampioni i cvijeće. Prostor ispred raspela omeđen je niskim betonskim rubom, a u neposrednoj blizini raste ukrasno grmlje. Iza raspela nalazi se žičana ograda obiteljskoga dvorišta. Prostor oko raspela uređen i ukrašen.

Cvijeće i lampioni svjedoče o običaju iskazivanja poštovanja prema raspetome Kristu te o brizi za ovaj mali vjerski spomenik.

U prošlosti su raspela uz seoske putove, raskrižja i obiteljska imanja bila važan dio svakodnevnoga života. Ljudi su pokraj njih prolazili odlazeći na posao, u polje, školu ili crkvu. Mnogi bi se pred raspelom prekrižili, zastali ili izrekli kratku molitvu. [13]

Karta lokacije raspela u Lugu Zabočkom

Takva su raspela bila jednostavna, ali prepoznatljiva mjesta vjere. Nisu služila samo kao ukras krajolika, nego su podsjećala na Kristovu ljubav, patnju i uskrsnuće. Ujedno su bila znak pripadnosti zajednici koja je svoju vjeru nastojala očuvati i prenijeti mlađim naraštajima.

Raspelo u Lugu Zabočkom skroman je, ali vrijedan dio vjerske baštine zabočke župe. Okruženo obiteljskim kućama i zelenilom, ono podsjeća na vjeru prijašnjih naraštaja i na običaj da se uz svakodnevne putove ostavljaju mjesta za molitvu, zahvalnost i sjećanje. Njegovim očuvanjem čuva se i dio povijesti naselja Lug Zabočki.

[13] *Grad Zabok: „Župa Sv. Jelene Križarice – najava događanja u Velikom tjednu", 27. ožujka 2015.; Zagrebačka nadbiskupija: „Križni put po naseljima župe sv. Jelene Križarice u Zaboku", 30. ožujka 2018.; Župa svete Jelene Križarice, Zabok: „Križni put po župi na Veliki petak"; Zagrebačka nadbiskupija: „Križni put na Veliki petak u župi Zabok", 3. travnja 2015.; fotografska dokumentacija autora*

RASPELO NA ZABOČKIM BREGIMA IZNAD MOTOKROS STAZE

Na Zabočkim bregima, uz Ulicu Bregi Zabočki, iznad poznate zabočke motokros staze, nalazi se raspelo koje je dio vjerske i kulturne baštine Zaboka. Smješteno je na povišenome prostoru uz cestu, okruženo zelenilom i obiteljskim kućama.

U *Spomenici župe Zabok* zabilježeno je da je 1727. godine na Balijevu brijegu stajao kameni stup svetoga Franje. Pretpostavlja se da bi se mogao nalaziti na mjestu današnjega raspela, no za takvu povezanost zasad nema pouzdanih dokaza. Prema svjedočanstvu Mirka Repovečkog, objavljenom u *Večernjem listu* 2010. godine, raspelo je tada bilo starije od 200 godina. Točna godina njegova podizanja nije poznata.

Raspelo na Zabočkim bregima iznad motocross staze

Na poticaj pastoralnoga vijećnika Mirka Repovečkog iz Brega Zabočkih, raspelo je 2010. godine temeljito obnovljeno. Grad Zabok za obnovu je izdvojio 25.000 kuna, a vjernici su prikupili dodatnih 15.000 kuna. Radove ukupne vrijednosti 40.000 kuna izvela je tvrtka Drakop, vlasnika Dražena Jerneića.

Obnovljeno raspelo 13. lipnja 2010. godine, na blagdan svetoga Antuna Padovanskoga, blagoslovio je zabočki župnik Marijan Culjak. Obnova je posebno obradovala mještane, među kojima i Reziku Leben, rođenu 1921. godine, čije je zadovoljstvo zabilježeno u novinskom izvještaju.

Do raspela vode široke stube obložene crvenkastosmeđim pločama. Na njihovu vrhu nalazi se bijeli križ s pozlaćenim likom raspetoga Isusa, zaštićen tamnim pokrovom zaobljenoga vrha i ukrašen crvenim cvijećem. Uz stube su posađeni ukrasni grmovi, a prostor upotpunjuju popločena staza, klupa i spomen-ploča. [14]

Karta lokacije raspela na Zabočkim bregima iznad motocross staze

Raspelo je danas lijepo uređeno mjesto molitve i kratkoga predaha. Njegova obnova svjedoči o brizi stanovnika za očuvanje vjerske baštine i zajedništvu vjernika, župe i Grada Zaboka. Ujedno podsjeća na dugu tradiciju podizanja raspela uz zagorske putove i brežuljke.

[14] *Spomenica župe Zabok, zapis iz 1727. godine o kamenome stupu svetoga Franje na Balijevu brijegu; Zagrebačka nadbiskupija: „Zabok: Proslavljen blagdan svetog Antuna i blagoslovljen obnovljeni križ krajputaš", 14. lipnja 2010., autor Darko Fiket; Večernji list: „Obnovljen 200 godina stari križ, 90-godišnja Rezika ne krije radost", 15. lipnja 2010.; podaci o obnovi raspela iz 2010. godine dostavljeni za monografiju;.; fotografska dokumentacija autora*

ŽUPNO GROBLJE U ZABOKU

Groblje je mjesto posljednjega počinka naših pokojnika, ali i mjesto molitve, sjećanja i zahvalnosti. Ondje počivaju naši roditelji, djedovi, bake, rođaci, prijatelji i mnogi ljudi koji su svojim radom i životom ostavili trag u zajednici. Svaki grob čuva jednu životnu priču, a nadgrobni spomenici, križevi i uklesana imena povezuju prošlost sa sadašnjošću. Zato je povijest zabočkoga groblja ujedno i povijest njegovih stanovnika, obitelji i župe.

Poštovanje prema pokojnicima postoji od najstarijih vremena. Već su ljudi brončanoga doba, približno od 3000. do 1200. godine prije Krista, svoje umrle pokapali prema običajima tadašnjih zajednica. U Hrvatskome zagorju pronađeni su tragovi takvih običaja, među ostalim na području Lobora, gdje su istraženi ostaci prapovijesnoga života i pokapanja. Nad pojedinim grobovima podizali su se zemljani ili kameni humci, koji su označavali mjesto ukopa. U kasnome brončanom dobu proširio se običaj spaljivanja pokojnika. Njihov se pepeo pohranjivao u posebne posude, žare, koje su se zatim polagale u zemlju. Tragovi takvih groblja pronađeni su i na području Zlatara. U starijem željeznom dobu ponovno se, uz spaljivanje, primjenjivalo i pokapanje tijela. Grobovi uglednijih osoba katkad su bili obilježeni velikim zemljanim humcima, kakvi su poznati i u Kumrovcu te Velikom Trgovišću.

Dolaskom i širenjem kršćanstva mijenjao se odnos prema mjestima pokapanja. Groblja su se sve češće uređivala uz crkve jer su vjernici željeli da njihovi pokojnici počivaju u blizini mjesta zajedničke molitve. Zemlja namijenjena pokapanju bila je blagoslovljena, a groblje se od okolnoga prostora odvajalo ogradom, zidom ili jarkom. U Loboru su pronađeni i ostaci jednoga od najstarijih srednjovjekovnih groblja u kontinentalnoj Hrvatskoj, iz 9. i 10. stoljeća. U srednjem vijeku groblje je postalo važan dio života svake župe. Uz crkvu su se okupljali vjernici na bogoslužju, a na obližnjem groblju opraštali su se od svojih pokojnika. U pojedinim crkvama pokapani su svećenici, plemići i osobito zaslužni dobročinitelji. Tijekom stoljeća, osobito u vrijeme epidemija, sve se više pozornosti posvećivalo i zdravstvenim uvjetima pokapanja.

Najstarije poznato župno groblje u Zaboku nalazilo se oko nekadašnje crkve svete Helene na današnjem Popovu brijegu. Ondje su se pokapali stanovnici zabočke župe još u vrijeme kada je naselje bilo mnogo manje, a crkva predstavljala središte vjerskoga i društvenoga života.

U crkvenim zapisima iz 1659. godine spominje se groblje ograđeno hrastovom građom. Na njemu se nalazila i mala drvena kapela u kojoj se nisu služile svete mise. Ovaj zapis svjedoči o tadašnjem izgledu groblja.

Biskupska vizitacija iz 1729. godine ponovno spominje ograđeno groblje uz crkvu svete Helene. Deset godina poslije, 1739., postavljena je nova ograda od hrastovih kolaca i groblje je uređeno. Ondje su pokapani gotovo svi župljani, osim onih koji su živjeli u blizini kapele svetoga Antuna Padovanskoga u Grabrovcu, gdje je postojalo zasebno groblje.

Prilikom gradnje nove župne crkve u 18. stoljeću uređene su i nove grobnice. Jedna se nalazila u svetištu i bila je namijenjena župnicima, drugim svećenicima i osobito zaslužnim osobama. Druga je bila smještena na južnoj strani crkve, ispod oltara svetoga Josipa, a služila je za pokapanje crkvenih pokrovitelja. U nju se ulazilo izvana. Uz crkvu se nalazila i obiteljska grobnica grofova Vojkffy, nekadašnjih pokrovitelja zabočke župe.

Velike promjene u načinu pokapanja nastupile su u drugoj polovici 18. stoljeća. U vrijeme cara Josipa II. donesene su odredbe kojima se ograničavalo pokapanje u crkvama i zahtijevalo uređenje groblja na prikladnijim mjestima, udaljenima od gusto naseljenih područja. Glavni razlog bile su zdravstvene prilike i nastojanje da se spriječi širenje zaraznih bolesti. Takve su odredbe postupno mijenjale višestoljetni običaj pokapanja uz crkve.

U Zaboku je 1807. godine napušteno staro groblje. Novo groblje uređeno je na jugoistočnoj strani župne crkve, na površini od 636 četvornih hvati, što odgovara približno 2.288 četvornih metara. Prvi ukopi započeli su 1. ožujka 1807. godine.

Novo groblje bilo je bliže župnoj crkvi i središtu tadašnjega Zaboka. Tijekom sljedećih pedesetak godina ondje su pokapane generacije zabočkih župljana. Međutim, kako se broj stanovnika povećavao, groblje je postupno postajalo premaleno.

Sredinom 19. stoljeća odlučeno je da se uredi novo groblje na zemljištu zvanom Rabinje, na položaju današnjega zabočkog groblja. Riječ je bila o nadrabinskom zemljištu, odnosno zemljištu koje je pripadalo crkvenim dobrima namijenjenima uzdržavanju župe. Prema zapisu u župnoj dokumentaciji, posljednji zabilježeni pokojnik na starome groblju bio je Ivan Mraz iz Brega, kućni broj 17, koji je umro u dobi od 74 godine. Pokopan je 6. prosinca 1857. godine. Njegovo ime i danas predstavlja važan podatak u povijesti zabočkih groblja jer označava završetak jednoga razdoblja.

Novo groblje uređeno je u prosincu 1857. godine, a blagoslovio ga je Franjo Magdalenić, župnik u Komoru, poznat i po svojem prosvjetiteljskom radu. Pokapanje na novome groblju započelo je 21. prosinca 1857. godine. Prilikom preseljenja na novo groblje preneseni su i posmrtni ostaci pojedinih pokojnika sa staroga groblja. Među njima bili su i ostaci zabočkoga župnika Josipa Busaka, čiji je nadgrobni spomenik bio sačuvan. Takvi spomenici imaju posebnu vrijednost jer povezuju današnje groblje s njegovim najranijim razdobljem. Iako su redoviti ukopi premješteni na novo groblje, pojedine plemićke obitelji još su se koristile svojim grobnicama u župnoj crkvi. U kolovozu 1860. godine u Oroslavju je umro Žiga Vojkffy, koji je pokopan u obiteljskoj grobnici u zabočkoj crkvi.

Dana 20. ožujka 1877. godine u istu je grobnicu pokopana grofica Marija Vojkffy. Budući da je grobnica već bila ispunjena lijesovima, ona je bila posljednja osoba pokopana na tome mjestu. Ti su podaci dragocjeni za poznavanje povijesti plemićkih obitelji koje su bile povezane sa zabočkom župom.

Već nakon nekoliko desetljeća pokazalo se da je i novo groblje premaleno. Godine 1885. župnik i mještani dogovorili su proširenje prema zapadu. Za 500 forinti kupljeno je dodatnih 800 četvornih hvati zemljišta, odnosno približno 2.878 četvornih metara.

Otkup zemljišta bio je zajednički pothvat župe i stanovnika. Dogovoreno je da obitelji koje su sudjelovale u kupnji mogu besplatno pokapati svoje pokojnike na novome dijelu groblja. Za osobe izvan te zajednice određena je pristojba od dvije forinte, a za njihovu djecu jedna forinta, uz izuzeće za posve siromašne. Kopanje groba naplaćivalo se jednu forintu i pet novčića. Ovi podaci pokazuju kako se u ono vrijeme zajednički vodila briga o groblju i njegovu održavanju. Troškove nisu snosili samo župa ili pojedinci, nego su u njegovu proširenju sudjelovali i sami stanovnici.

U proljeće 1886. godine novi dio groblja ograđen je živicom. Prema odredbi Duhovnoga stola, svečano je blagoslovljen 17. travnja 1886. godine. Uz domaćega župnika, blagoslovu su nazočili i Ljudevit Sartori, tadašnji krapinski, a nekadašnji zabočki župnik, te Antun Hercelj, župnik u Svetom Križu Začretju.

Ugovor o kupnji zemljišta za proširenje groblja potvrdili su 1887. godine Duhovni stol i Zemaljska vlada. Time je dovršen i službeni dio postupka kojim je osiguran prostor za buduće ukope. Iste godine obnovljeno je još jedno važno obilježje groblja. Snažan vjetar srušio je dotrajali grobljanski križ, pa je župnik dao postaviti novi. U troškovima su sudjelovali župljani, među kojima se spominje Lacko pl. Tompić, koji je darovao pet forinti.

Lik raspetoga Krista, u starim zapisima nazvan *korpus*, izrađen je od kvalitetnoga željeza, nabavljen u Beču i pozlaćen. Novi križ blagoslovljen je 2. studenoga 1887. godine, na Dušni dan, kada se Crkva posebno spominje svih vjernih mrtvih. Grobljanski križ imao je važno mjesto u vjerskome životu župe. Bio je zajednički znak kršćanske vjere i nade u uskrsnuće te mjesto na kojemu su se vjernici mogli pomoliti za sve pokojne, osobito za one čijih se grobova više nitko nije sjećao.

Kako bi se omogućio dostojanstveniji ispraćaj pokojnika, u ljeto 1894. godine, prema jednom od sačuvanih zapisa, na groblju je izgrađena mrtvačnica. Njezina je gradnja stajala 372 forinte. U radovima su sudjelovali domaći obrtnici. Kovač Tršinski izradio je željezni križ, a limar Tuđa obavio radove na pokrivanju krova. Grof Milan Kulmer darovao je cement u vrijednosti od deset forinti za gradnju tornja mrtvačnice. Njegov dar još je jedan primjer sudjelovanja plemićkih obitelji u uređenju župnih građevina. [15]

Tijekom 20. stoljeća groblja su sve više postajala sastavni dio uređenih naselja i gradova. Posebna se pozornost posvećivala pristupnim putovima, zelenilu, rasporedu grobnih mjesta i prostoru za posljednji ispraćaj. Tako se postupno razvijalo i zabočko groblje, koje je od nekadašnjega manjeg župnog groblja preraslo u važan dio gradskoga prostora.

Na groblju se mogu vidjeti nadgrobni spomenici različitih oblika i veličina. Neki su jednostavni, obilježeni križem i imenom pokojnika, dok su drugi veće obiteljske grobnice, ukrašene kipovima, reljefima ili posebnim natpisima. Njihov izgled često govori o vremenu u kojemu su nastali, tadašnjim običajima, materijalima i mogućnostima obitelji.

[15] *Spomenica župe Zabok; matične knjige umrlih Župe svete Jelene Križarice u Zaboku; Župa svete Jelene Križarice: „Povijest župe – Groblje i grobnice"; Zagrebačka nadbiskupija: „Župa Zabok – Sv. Jelena Križarica"; Grad Zabok: „Povijest Zaboka"; Filipec, Krešimir, 2008., str. 58. (arheološki nalazi na području Lobora);;.; fotografska dokumentacija autora*

Gradska mrtvačnica Zabok

Karta lokacije gradskog groblja

Pojedini nadgrobni spomenici svjedoče i o društvenome položaju pokojnika. Ipak, bez obzira na veličinu i izgled groba, svaki čovjek zaslužuje jednako poštovanje. Iza svakoga imena stoji nečiji život, radost, briga, obitelj i uspomena.

Posebno su vrijedni stari natpisi. Na njima se, osim imena i godina života, često nalaze kratke molitve, riječi zahvale, izrazi ljubavi i poruke budućim naraštajima. Takvi natpisi govore o osjećajima ljudi koji su se opraštali od svojih najbližih, ali i o vjeri koja im je pružala utjehu.

Za vjernike groblje ima i duboko duhovno značenje. Kršćanska vjera uči da smrt nije kraj čovjekova postojanja. Križ na grobu podsjeća na Isusovu smrt i uskrsnuće, a molitva za pokojne izražava vjeru u vječni život i ponovno zajedništvo s Bogom.

Posebno ozračje na groblju vlada uoči blagdana Svih svetih, 1. studenoga, i Dušnoga dana, 2. studenoga. Obitelji uređuju grobove, donose cvijeće, pale svijeće i mole za svoje pokojne. Tada se na groblju okupljaju različiti naraštaji, a uz molitvu se često prisjećaju obiteljskih događaja i ljudi kojih više nema.

Dan mrtvih 1. studenog 2022. godine

Takvi susreti imaju i važnu ulogu u očuvanju obiteljskoga pamćenja. Djeca od roditelja i djedova doznaju tko su bili njihovi preci, gdje su živjeli i čime su se bavili. Tako se priče o pokojnicima prenose s naraštaja na naraštaj.

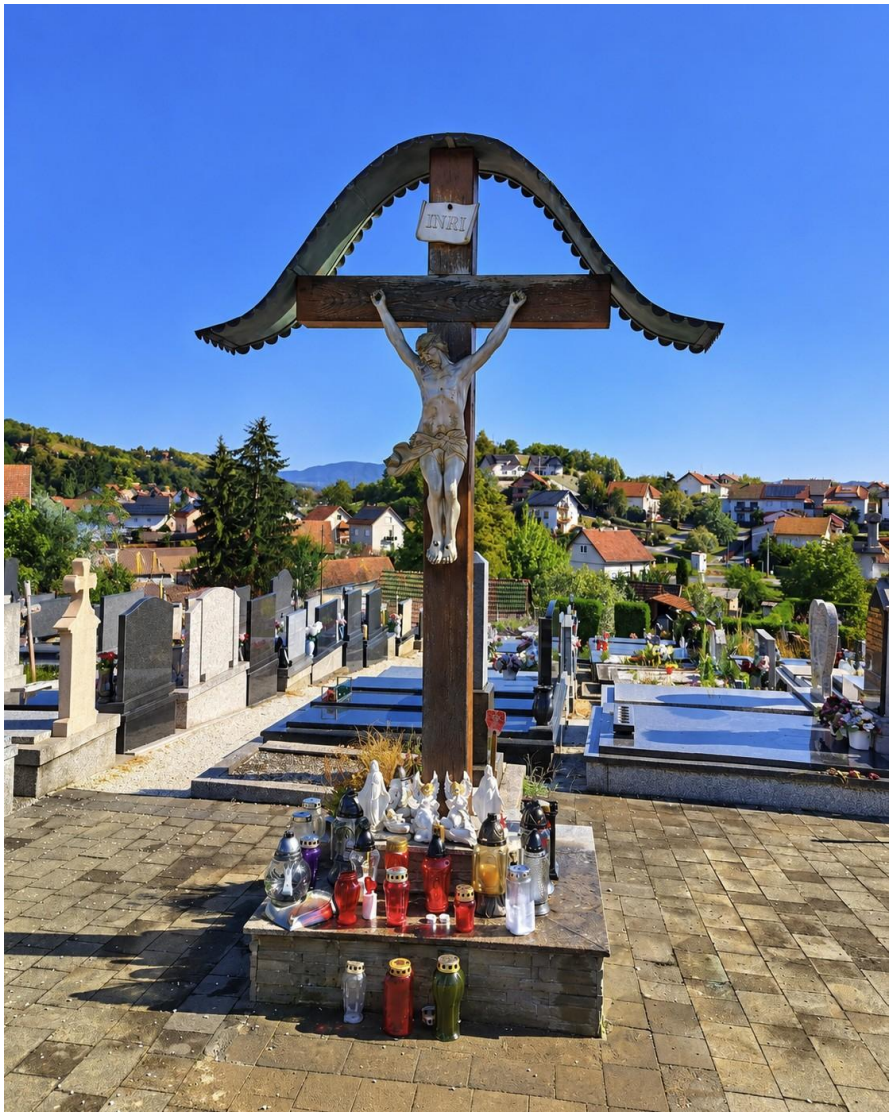
Zabočko groblje zato nije samo mjesto ukopa. Ono je i svojevrsna otvorena knjiga povijesti grada. Na njegovim se spomenicima mogu pronaći imena svećenika, obrtnika, poljoprivrednika, trgovaca, učitelja, radnika i drugih stanovnika koji su sudjelovali u razvoju Zaboka. Njihovi životni putovi zajedno čine povijest mjesta.

Očuvanje starih nadgrobnih spomenika, natpisa i grobnica važno je i za buduća povijesna istraživanja. Pojedini spomenici mogu sadržavati podatke kojih više nema u drugim sačuvanim dokumentima. Zato zaslužuju pažnju, čak i kada na njima više nema živih članova obitelji koji bi se brinuli o grobu.

Povijest zabočkoga župnog groblja, od stare crkve svete Helene na Popovu brijegu do današnjega groblja, svjedoči o više stoljeća života i vjere zabočkih župljana. U njegovim grobovima i spomenicima sačuvana su imena ljudi koji su svojim radom, vjerom i obiteljskim životom stvarali Zabok kakav danas poznajemo. Posjet groblju zato je prilika ne samo za molitvu i sjećanje nego i za upoznavanje vlastitih korijena te iskazivanje poštovanja onima koji su živjeli prije nas.

SREDIŠNJI KRIŽ NA GROBLJU – ZNAČENJE I SVRHA

Središnji križ jedno je od najvažnijih vjerskih obilježja svakoga kršćanskog groblja. Postavljen među grobovima, on je znak vjere, nade i zajedništva te podsjetnik na Isusovu muku, smrt i uskrsnuće. Za kršćane križ nije samo simbol patnje i smrti nego ponajprije znak Božje ljubavi, oproštenja i nade u vječni život.

Središnji križ na Gradskom groblju u Zaboku

Za razliku od križeva na pojedinačnim grobovima, središnji križ pripada cijeloj grobljanskoj zajednici. On je zajedničko mjesto molitve i sjećanja na sve pokojne, bez obzira na njihov društveni položaj, životni put ili izgled nadgrobnoga spomenika. Pred njim su svi jednaki, a svaka ljudska sudbina zaslužuje jednako poštovanje.

Posebnu ulogu središnji križ ima tijekom posljednjih ispraćaja, blagoslova groblja i zajedničkih molitava za pokojne. Uz njega se vjernici okupljaju osobito na blagdan Svih svetih i Dušni dan, kada se prisjećaju svojih najmilijih, pale svijeće i mole za njihov vječni pokoj.

Središnji križ ujedno je mjesto molitve za one čijih se grobova više nitko ne sjeća, za pokojne bez obitelji i za sve koji počivaju daleko od svojega rodnog kraja. Svijeća zapaljena pod križem može biti znak zahvalnosti i sjećanja na sve pokojne, pa i na one čija su imena s vremenom zaboravljena.

Križ nas podsjeća i na prolaznost zemaljskoga života. Poziva na razmišljanje o dobroti, praštanju, međusobnom poštovanju i vrijednostima koje ostavljamo budućim naraštajima. U tišini groblja pruža mjesto za osobnu molitvu, utjehu i prisjećanje na ljude koji su obilježili naše živote.

Središnji grobljanski križ zato nije samo vjerski znak nego i simbol zajedničkoga pamćenja, ljubavi i nade. On povezuje žive s pokojnima, prošle sa sadašnjim naraštajima te nas podsjeća na kršćansku vjeru da smrt nije kraj, nego prijelaz u vječni život.

SPOMEN-OBILJEŽJE HRVATSKIM BRANITELJIMA NA GRADSKOM GROBLJU U ZABOKU

Na Gradskom groblju u Zaboku nalazi se spomen-obilježje posvećeno poginulim i umrlim hrvatskim braniteljima. Posebno se čuva uspomena na **Antuna Čižmeka, Vladu Kolara i Marijana Šenjuga**, poginule branitelje s područja Zaboka. Spomenik je trajni znak zahvalnosti i poštovanja prema njihovoj žrtvi i doprinosu obrani Republike Hrvatske tijekom Domovinskoga rata.

Središnji dio spomen-obilježja čini veliki križ od poliranoga crvenkastog kamena, postavljen na povišeno postolje s pristupnim stubama. Oko njega nalaze se četiri kamena stupića sa svjetiljkama, a na spomeniku su uklesani prigodni natpisi i oznaka „Grad Zabok 1994.”, koja upućuje na vrijeme njegova nastanka.

Spomen-obilježje hrvatskim braniteljima na gradskom groblju u Zaboku

Križ ima posebno simboličko značenje. U kršćanskoj vjeri predstavlja žrtvu, ljubav i nadu u uskrsnuće, dok na ovome mjestu podsjeća na hrabrost hrvatskih branitelja i njihovu spremnost da brane domovinu. Ujedno poziva na molitvu, zahvalnost i razmišljanje o vrijednosti slobode i mira.

Spomen-obilježje mjesto je zajedničkoga odavanja počasti. Uz njega se prigodom državnih blagdana, obljetnica Domovinskoga rata i drugih komemoracija polažu vijenci, pale svijeće i izgovaraju molitve. Okupljaju se članovi obitelji, suborci, predstavnici braniteljskih udruga, Grada Zaboka i Krapinsko-zagorske županije.

Posebnu ulogu u očuvanju uspomene imaju udruge proistekle iz Domovinskoga rata. Njihovi članovi njeguju sjećanje na suborce, čuvaju svjedočanstva o ratnim događajima i prenose mlađim naraštajima spoznaje o stvaranju i obrani samostalne hrvatske države.

Za obitelji poginulih i umrlih branitelja spomenik je mjesto osobnoga sjećanja, tuge i ponosa, a za cijelu zajednicu simbol zahvalnosti i zajedništva. Mlađe naraštaje podsjeća na vrijednost slobode, odgovornost prema domovini i važnost očuvanja mira.

Spomen-obilježje na Gradskom groblju u Zaboku trajni je znak poštovanja prema hrvatskim braniteljima koji više nisu među nama. Ono čuva uspomenu na njihovu žrtvu i podsjeća da slobodu, mir i dostojanstvo svakoga čovjeka treba njegovati i prenositi budućim naraštajima.

ŽUPNI DVOR U ZABOKU

Župni dvor je zgrada u kojoj stanuje župnik, a često i drugi svećenici koji djeluju u župi. U njemu se obično nalazi župni ured, gdje se vode crkvene knjige, čuva dokumentacija i obavljaju poslovi vezani uz život župe. Župni dvor može imati i prostorije za vjeronauk, sastanke, susrete vjernika i druge župne aktivnosti. Zato on nije samo svećenikov dom nego i važno mjesto okupljanja i djelovanja župne zajednice.

Povijest župnoga dvora u Zaboku seže u 17. stoljeće, u vrijeme osnivanja Župe svete Jelene Križarice. Prema sačuvanim zapisima, prvi župni dvor nalazio se na vlastelinskom zemljištu ispod brijega na kojemu je stajala stara crkva svete Helene. Već 1664. i 1665. godine spominje se skromna drvena zgrada namijenjena stanovanju župnika. Kuhinja i prostorija za poslugu nalazile su se u zasebnim objektima pokraj kuće.

Godine 1708. podignut je novi, također drveni župni dvor, ali ovaj put na kat. Na katu su bile sobe za župnika i kapelana te blagovaonica, dok su se u prizemlju nalazili podrum i prostor za čuvanje žita. Takav raspored pokazuje da je župni dvor imao i gospodarsku namjenu. Uz njega su se nalazile zgrade potrebne za poljoprivredne poslove, jer su se župnici u ono vrijeme dijelom uzdržavali i prihodima sa župnoga zemljišta.

Drvene građevine zahtijevale su česte popravke. Već sredinom 18. stoljeća župni je dvor bio u vrlo lošem stanju. Za obnovu je nabavljen građevni materijal, ali su nastale poteškoće oko financiranja radova. Stanovništvo je živjelo u siromaštvu, a zbog nestašice hrane i teških gospodarskih prilika mnogi nisu mogli pomoći ni novcem ni radom. Stanje se s vremenom dodatno pogoršavalo. Godine 1768. zgrada više nije bila pogodna za stanovanje, a crkveni je izaslanik 1771. zabilježio da se župnik boji svakoga jačeg vjetra jer bi se kuća mogla srušiti. Zbog nedostatka prostora za poslugu, dio ukućana morao je biti smješten u kapelaniji.

Nakon dugotrajnih nastojanja župnik Kocijančić, uz pomoć župljana, uspio je podignuti novi katni župni dvor i popraviti gospodarske zgrade. Na katu su bile četiri sobe i veća prostorija koja se u starim zapisima nazivala palačom. Taj naziv nije označavao raskošnu građevinu, nego veću, reprezentativniju sobu namijenjenu primanju gostiju i drugim potrebama župe. Župni dvor imao je važnu ulogu i u obrazovanju djece. Godine 1839. crkveni orguljaš Marko Frančina poučavao je djecu u župnikovu stanu. U ono su vrijeme službe orguljaša i učitelja često bile povezane, a župne prostorije služile su za poučavanje prije nego što su se razvili prikladniji školski prostori.

Tijekom 19. stoljeća uređivane su i župne gospodarske zgrade. Godine 1867. izgrađene su nova staja, žitnica i vršilnica. U radovima su sudjelovali župljani, koji su pomagali vlastitim radom i prijevozom građevnoga materijala. Takva se pomoć u starim zapisima nazivala *ručnim i voznim težacima*. Najvažnija promjena u povijesti župnoga dvora dogodila se 1886. godine, kada je odlučeno da se dotrajala zgrada zamijeni novom. Nakon oštećenja krova tijekom zimskoga nevremena župnik je upozorio nadležne vlasti da je stanovanje u staroj kući postalo nesigurno.

Financiranje nove zgrade preuzela je Hipotekarna banka iz Budimpešte, koja je tada imala obveze crkvenoga pokrovitelja. Izrada nacrta povjerena je Milanu Luterotiju, a gradnja Franji Chiccu, graditelju iz Brežica.

U svibnju 1886. župnik Ljudevit Ivančan privremeno se preselio u praznu prostoriju vlastelinske krčmu na trgu pokraj župne crkve. Početkom lipnja započelo je rušenje staroga župnog dvora.

Temeljni kamen nove zgrade položen je 10. srpnja 1886. godine, na blagdan svete Amalije. Svečanosti su prisustvovali predstavnici vlasti, župnik, graditelj i mještani. Temeljni kamen blagoslovio je župnik Ljudevit Ivančan, a nazočni su simboličnim udarcem čekića označili početak gradnje.

Radovi su brzo napredovali pa je novi župni dvor dovršen 30. listopada 1886. godine. Veći dio troškova podmirila je Hipotekarna banka iz Budimpešte, dok su župljani pomagali radom i prijevozom materijala. Tako je Zabok dobio čvršću i prostraniju zgradu, prilagođenu potrebama župnika i župnoga života.

Župni dvor u Zaboku početkom 20. st.

Nakon dovršetka gradnje uređivao se i okoliš. Uklonjena su stara stabla, uređeni putovi i posađeni novi voćnjaci. U dvorištu je zasađena lipa, a oko zemljišta ukrasno drveće i živica. U vrtu su uzgajane jabuke, kruške, breskve i vinova loza. Ispod župnoga dvora iskopan je i zdenac za zalijevanje vrta.

Početkom 20. stoljeća nastavljeni su popravci i uređenje unutrašnjosti. Godine 1907. obnovljene su pojedine prostorije, popravljeni zidovi i hodnici te uređeni podovi. Tijekom sljedećih desetljeća zgrada se postupno prilagođavala suvremenijim uvjetima stanovanja. Vodovod je u jednu prostoriju uveden 1955. godine, a 1966. instalacije su proširene na kuhinju. Uređivani su sanitarni prostori, električne instalacije i sustav grijanja.

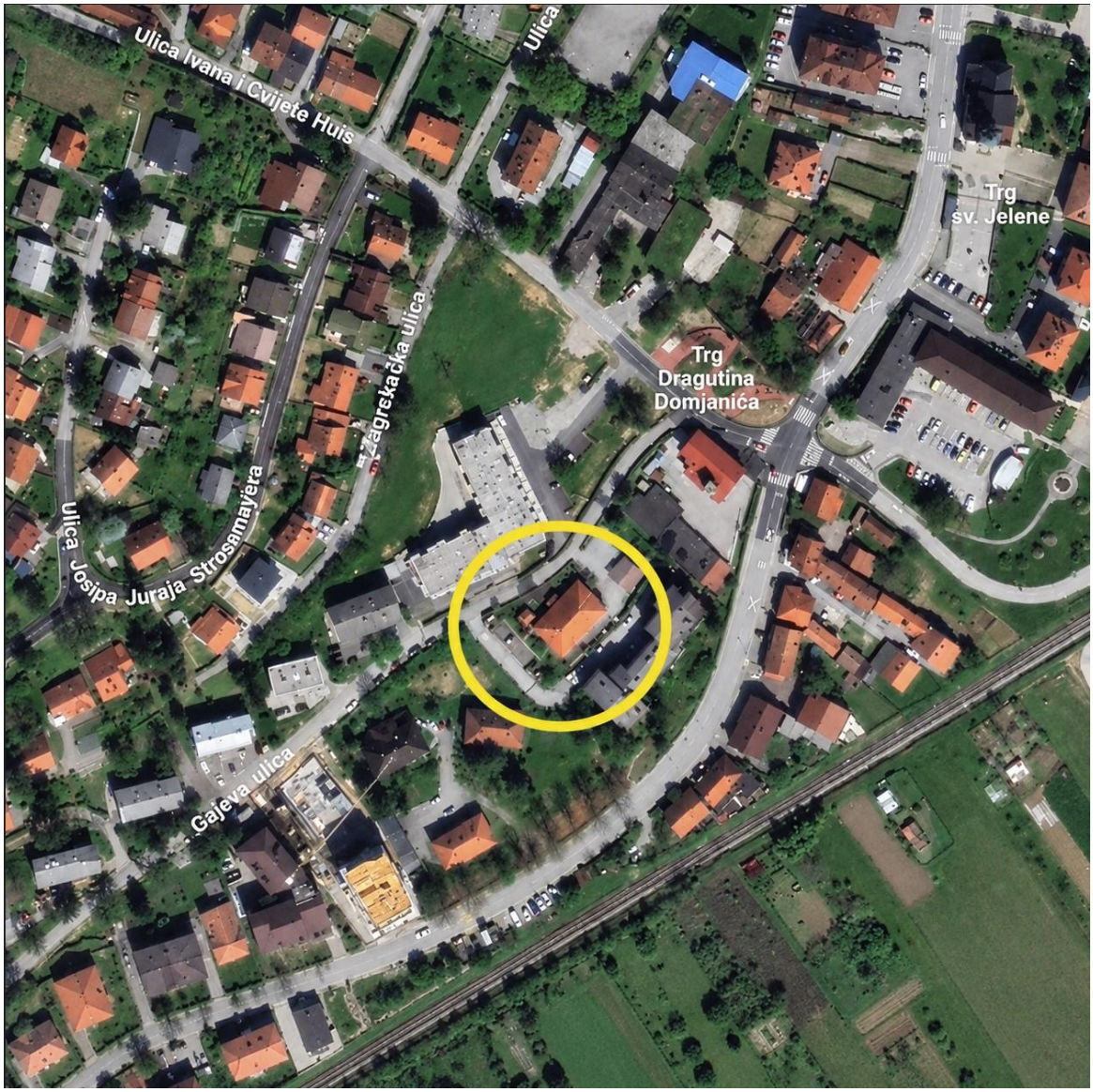
Važnu promjenu donijela je 1967. godina, kada je župnik Franjo Maček uredio posebnu prostoriju za vjeronauk. U njoj su se održavali vjeronaučna pouka i probe crkvenoga zbora. Time je župni dvor dobio još izraženiju ulogu u okupljanju djece, mladih i odraslih vjernika. U kasnijim desetljećima uređivale su se nove vjeronaučne prostorije, obnavljali hodnici, kuhinja i sanitarni čvorovi te poboljšavali uvjeti grijanja. Posebna se pozornost posvećivala zaštiti zidova od vlage, obnovi pročelja i uređenju dvorišta.

Župni dvor u Zaboku 2021. godine

Početkom 21. stoljeća nastavljeni su radovi na obnovi i prilagodbi zgrade. Uređene su prostorije župnoga ureda i vjeronaučna dvorana, obnovljeni pojedini dijelovi unutrašnjosti, poboljšana toplinska zaštita te uređeni prilazi, ograda i okoliš. U tim su radovima važnu ulogu imali prilozi vjernika.

Danas se župni dvor nalazi u izgrađenom dijelu središta Zaboka, nedaleko od župne crkve i Trga svete Jelene. Na priloženoj zračnoj snimci njegov je položaj označen žutim krugom. Usporedbom stare fotografije, na kojoj se vidi nekadašnji izgled župnoga dvora, i novije fotografije može se pratiti kako se tijekom vremena mijenjao izgled zgrade i njezina okoliša.

Položaj župnoga dvora u Zaboku

Od skromne drvene kuće iz 17. stoljeća do današnje uređene zgrade, župni dvor prošao je dug put. U njegovim su se prostorijama izmjenjivali župnici i kapelani, vodili župni poslovi, poučavala djeca, pripremale svečanosti i donosile odluke važne za život župne zajednice. Župni dvor u Zaboku zato nije samo mjesto stanovanja svećenika. On je važan dio povijesti župe, povezan sa svakodnevnim životom vjernika, obrazovanjem, pastoralnim radom i dugogodišnjom brigom župljana za svoju zajednicu.

ZAKLJUČAK

Proučavajući povijest Župe svete Jelene Križarice u Zaboku, susrećemo se s brojnim događajima, imenima i djelima koja su tijekom stoljeća oblikovala njezin život. Iza svakoga sačuvanog zapisa, izgrađene kapele, obnovljenoga poklonca ili postavljenoga raspela stoje ljudi koji su, u skladu sa svojim mogućnostima, nastojali učiniti nešto dobro za svoju obitelj, župu i mjesto u kojemu su živjeli.

Posebnu vrijednost predstavljaju podaci o onima čiji su doprinosi često ostajali nezapaženi. To su bili majstori koji su obrađivali kamen i drvo, zidari koji su gradili, obrtnici koji su izrađivali križeve i kipove, obitelji koje su darovale zemljišta te mještani koji su prikupljali novac i sudjelovali u obnovama. Njihov rad možda nije uvijek zabilježen u službenim dokumentima, ali njegovi su rezultati ostali prisutni desetljećima, a ponegdje i stoljećima.

Istraživanje je pokazalo da iza naizgled jednostavnoga vjerskog obilježja može stajati zanimljiva i složena priča. Ponekad je poznata godina njegova podizanja, ime darovatelja ili svećenika koji ga je blagoslovio. U drugim slučajevima raspolažemo samo starom fotografijom, kratkim zapisom ili kazivanjem stanovnika. Takvi podaci nisu jednako pouzdani, ali svaki može biti koristan trag za daljnje istraživanje.

Upravo se zato pokazala važnost sustavnoga prikupljanja povijesne građe. Župne spomenice, matične knjige, kanonske vizitacije, arhivski dokumenti i drugi pisani izvori omogućuju da se pojedini događaji smjeste u određeno vrijeme i povežu s ljudima koji su u njima sudjelovali. Fotografije pak otkrivaju kako su građevine nekada izgledale, što se na njima promijenilo i koliko je njihov okoliš tijekom godina dobio drukčiji izgled.

Vrijedna su i svjedočanstva starijih stanovnika. Ona često sadrže pojedinosti koje nisu zapisane u službenim dokumentima: tko je održavao neko raspelo, kako se prikupljao novac za obnovu, gdje su se održavale zajedničke molitve ili zbog čega je određeni poklonac premješten. Takva sjećanja potrebno je zapisati, provjeriti kada je to moguće i sačuvati od zaborava.

Tijekom istraživanja pojavila su se i pitanja na koja zasad nije bilo moguće pronaći konačne odgovore. Za pojedina obilježja nisu poznati graditelji, točno vrijeme nastanka ili okolnosti kasnijih preinaka. Neki se podaci u različitim izvorima ne podudaraju. To ne umanjuje vrijednost prikupljene građe, nego pokazuje da povijesno istraživanje nije završeno objavljivanjem jedne knjige.

Posebnu pozornost zaslužuju građevine i obilježja koja su izložena vremenskim utjecajima. Vlaga, mraz, oborine i prirodno starenje materijala postupno oštećuju zidove, drvene dijelove, kipove i natpise. Pravodobno održavanje i stručno izvedena obnova mogu spriječiti njihovo propadanje. Pritom je važno, koliko god je moguće, poštovati izvorni izgled i sačuvati stare dijelove koji imaju povijesnu ili umjetničku vrijednost. Jednako je važno voditi brigu o neposrednom okolišu. Uređen pristup, čistoća, primjereno zelenilo i redovito održavanje pridonose dostojanstvu svakoga vjerskog obilježja. Takva briga ne mora uvijek zahtijevati velika sredstva. Često su dovoljni dobra volja, dogovor i zajednički rad nekoliko ljudi.

U tome posebnu odgovornost imaju župa, Grad Zabok, vlasnici zemljišta i sami stanovnici. Njihova suradnja može pridonijeti očuvanju postojećih obilježja, ali i kvalitetnijem dokumentiranju njihove povijesti. Korisno bi bilo izraditi cjelovit popis s točnim položajima, fotografijama, osnovnim podacima i stanjem očuvanosti svakoga objekta. Takva evidencija olakšala bi planiranje budućih obnova i spriječila gubitak važnih podataka.

Ova knjiga može poslužiti i kao poticaj za prikupljanje novih svjedočanstava. U obiteljskim albumima možda se još nalaze nepoznate fotografije, u privatnim zbirkama stari zapisi, a među stanovnicima ljudi koji pamte događaje povezane s pojedinim kapelama, pokloncima i raspelima. Svaki vjerodostojan podatak može dopuniti postojeće spoznaje. Važno je također da se s rezultatima istraživanja upoznaju djeca i mladi. Obilazak pojedinih lokaliteta, razgovor o njihovoj prošlosti i upoznavanje osoba koje su zaslužne za njihovo očuvanje mogu biti zanimljiv način učenja o zavičaju. Tako povijest prestaje biti samo niz godina i događaja te postaje razumljiva kroz stvarna mjesta i ljudske sudbine.

Promatrajući sve obrađene primjere, može se uočiti još jedna važna činjenica: mnogi su pothvati ostvareni zahvaljujući suradnji ljudi različitih zanimanja, mogućnosti i društvenoga položaja. Netko je darovao novac, netko zemljište ili materijal, a netko vlastiti rad. Njihova zajednička nastojanja pokazuju koliko pojedinac može pridonijeti dobru cijele zajednice.

Na kraju valja istaknuti da vrijednost ovoga rada nije samo u broju prikupljenih podataka, fotografija i opisanih građevina. Njegova je vrijednost i u nastojanju da se sačuvaju imena, događaji i pojedinosti koje bi bez zapisivanja postupno nestale iz sjećanja.

Neka ova knjiga bude zahvala svima koji su tijekom stoljeća pridonosili životu zabočke župe, kao i onima koji se i danas brinu o njezinim svetinjama. Neka ujedno bude poticaj za nova istraživanja, odgovorno održavanje i daljnju suradnju svih kojima je stalo do očuvanja naslijeđenih vrijednosti.

Jer ono što smo primili od prethodnih naraštaja nije samo naše vlasništvo. Povjereno nam je na čuvanje, kako bismo ga jednoga dana mogli predati onima koji dolaze poslije nas – sa što manje izgubljenih tragova i sa što više razumijevanja za njegovu vrijednost.

MOJ ZABOK